

**Docenten Omgangskunde en
Pedagogiek in het mbo: aanbod, vraag
en inzet**

Colofon

Titel Docenten Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo: aanbod, vraag en inzet
Auteurs Louise van de Venne, Jan Neuvel & Wil van Esch
Datum 1 juli 2013
Projectnummer 30241.01 / ecbo.13-

Expertisecentrum Beroepsonderwijs
Postbus 1585
5200 BP 's-Hertogenbosch
T 073 687 25 00
F 073 612 34 25
www.ecbo.nl

© ecbo 2013

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusies	5
De verhouding van aanbod en vraag bij Omgangskunde.....	5
De verhouding van aanbod en vraag bij Pedagogiek.....	7
Lessen Omgangskunde en Pedagogiek: inzet en omvang formatie	8
Niet-lesgevende taken: aard en inzet.....	10
1 Achtergrond, doel, vraagstelling en aanpak	11
1.1 Achtergrond	11
1.2 Doel van het onderzoek	11
1.3 Onderzoeksvragen.....	12
1.4 Onderzoeksaanpak	12
2 Aanbod tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde en Pedagogiek ..	15
2.1 Aanbod tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek	15
2.2 Beschrijving tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde	19
2.3 Beschrijving tweedegraads lerarenopleiding Pedagogiek	19
2.4 Uitstroom naar de arbeidsmarkt: mbo of andere werkvelden.....	20
3 Omgangskunde en Pedagogiek in mbo-opleidingen.....	23
3.1 Resultaten analyse kwalificatiedossiers	23
3.2 Domeinkeuze en opleidingsrichting	24
4 Docenten Omgangskunde en Pedagogiek in mbo: inzet	27
4.1 Omgangskunde als onderdeel curriculum.....	27
4.2 Omgangskunde geïntegreerd in andere vakken	28
4.3 Omgangskunde als apart vak	29
4.4 Inzet docenten Omgangskunde voor andere taken	30
4.5 Inzet tweedegraads docenten Pedagogiek	32
5 Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo: vraagzijde.....	35
5.1 De behoefte aan tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek.....	35
5.2 Vacatures voor Omgangskunde en Pedagogiek	36
Bijlage 1 Overzicht hbo's met 2e graads Omgangskunde	39
Bijlage 2 Onderzoeksvragen uit offerte.....	43
Bijlage 3 Onderzoeksaanpak	45
Vooronderzoek.....	45
Onderzoek bij roc's.....	46
Onderzoek bij hbo-opleidingen Omgangskunde en Pedagogiek	47

Samenvatting en conclusies

Hoe verhoudt het aanbod van tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek zich tot de behoefte of vraag aan die docenten in het mbo? Hoe ontwikkelen het aanbod en de vraag zich? Wat is het aandeel van de kopopleidingen in het aanbod van die docenten? Hoe en waar worden docenten Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo ingezet? Dat zijn de belangrijkste vragen waarop in dit onderzoek antwoord is gezocht.

Wat betreft de aanbodzijde is daartoe vanaf het studiejaar 2007-2008 de deelname aan de tweedegraads lerarenopleidingen Omgangskunde en Pedagogiek in kaart gebracht en vanaf het studiejaar 2006-2007 het aantal afgestudeerde docenten uit die opleidingen. Gebruik is gemaakt van openbare databestanden op de website van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO).

Wat betreft vraagzijde zijn twee wegen bewandeld. Bij de betreffende hogescholen is geïnformeerd welk deel van de afgestudeerde docenten in het mbo een baan vindt. Dat leverde globale schattingen op. In roc's zijn teamleiders en coördinatoren via een vragenlijst bevraagd over het aandeel van Omgangskunde en Pedagogiek in het curriculum, de inzet van tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek daarbij en bij niet-lesgevende taken en de (vervangings)vraag voor die docenten. Ook de via deze weg verkregen informatie is globaal.

De aanbodzijde is derhalve nauwkeurig en dekkend in beeld gebracht. Voor de vraagzijde leverde het onderzoek globalere en niet altijd dekkende informatie op. Dat noopt tot de nodige voorzichtigheid bij het interpreteren van de uitkomsten.

De verhouding van aanbod en vraag bij Omgangskunde

Het aanbod van tweedegraads docenten Omgangskunde

De tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde wordt verzorgd door vier hogescholen. Eén ervan biedt die opleiding sinds een paar jaar aan.

Het aantal afgestudeerde tweedegraads docenten neemt sinds het studiejaar 2006-2007 toe, van 132 naar 311 in het studiejaar 2011-2012. De laatste jaren komt circa de helft van de afgestudeerden uit een kopopleiding. Afgaande op de deelname aan de propedeuse- en de bachelorfase is te verwachten dat het aantal afgestudeerden de komende twee jaar op het peil van 2011-2012 uitkomt of wellicht nog iets toeneemt. Een daling van studenten in de propedeusefase en een toename in de bachelorfase wijst erop dat het aandeel van de kopopleiding in de uitstroom de komende jaren waarschijnlijk groter wordt.

De behoefte aan tweedegraads docenten Omgangskunde

Via twee wegen is de behoefte aan afgestudeerde tweedegraads docenten Omgangskunde nagegaan: via contactpersonen in de vier hogescholen en via het onderzoek bij teamleiders en coördinatoren van studierichtingen in het mbo.

Schattingen van de contactpersonen uit de vier *hogescholen* over welk deel van de afgestudeerden voor het schooljaar 2011-2012 in het mbo werk vindt, variëren van circa een kwart tot een derde (ongeveer 95 afgestudeerden) tot ongeveer de helft (ongeveer 170 afgestudeerden). De anderen vinden een baan in het vmbo, de onderbouw vo, maatschappelijk werk, personeelswerk, enz.

Bij een gelijkblijvende vraag vanuit het mbo zijn die aantallen een richtlijn voor de komende paar jaar. De vraag naar tweedegraads docenten neemt waarschijnlijk niet toe (zie hieronder), maar onder druk van bezuinigingen mogelijk eerder wat af.

In het *mbo* is via vacatures in het schooljaar 2011-2012 de vraag naar tweedegraads docenten Omgangskunde gepeild en is tevens de ontwikkeling aan inzet van die docenten voor lesgevende en niet-lesgevende taken nagegaan.

De inzet van tweedegraads docenten Omgangskunde voor zowel lesgevende als niet-lesgevende taken is de afgelopen drie jaar niet of nauwelijks veranderd. Dat wijst erop dat de vraag naar die docenten niet substantieel is toegenomen en dat vacatures hoofdzakelijk betrekking hebben gehad op de vervangingsvraag en niet of nauwelijks op nieuwe werkgelegenheid.

Voor het domein Zorg & Welzijn, het domein met relatief de meeste werkgelegenheid voor tweedegraads docenten Omgangskunde, kwam een grove berekening van het totaal aantal vacatures in 2011-2012 in alle roc's uit op 46 fte voor lesgevende taken en 36 fte voor niet-lesgevende taken. In totaal is dat ruim 80 fte aan vacatures.

Een vergelijking van het geschatte aantal afgestudeerden dat volgens contactpersonen van de hogescholen naar het mbo gaat en de grove berekening van het aantal fte aan vacatures voor het domein Zorg & Welzijn alleen maakt het aannemelijk dat de conservatieve schatting van circa 95 afgestudeerden die emplooi in het mbo vinden, hoogstwaarschijnlijk (veel) te laag. Zeker als ervan uitgegaan wordt dat niet elke afgestudeerde een volledig fte voor zijn/haar rekening neemt.

Conclusie 1

Er kan worden geconcludeerd dat er de komende paar jaar in het mbo hoogstwaarschijnlijk alleen sprake zal zijn van een vervangingsvraag naar tweedegraads docenten Omgangskunde. Het aantal afgestudeerden dat werk zal vinden in het mbo zal eerder in de richting komen van het aantal dat op een ruime manier is geschat (170) dan het aantal dat conservatief is geschat (95).

Domeinen waar tweedegraads docenten Omgangskunde functioneren

Omgangskunde komt betrekkelijk weinig voor in de curricula van opleidingen in de sector Techniek en Landbouw en in de domeinen Handel & ondernemerschap en Uiterlijke verzorging. Voor zover het in het curriculum voorkomt is het onderdeel van of geïntegreerd in andere vakken. De meeste van die lessen lijken te worden verzorgd door andere dan tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde. De behoefte aan docenten Omgangskunde vanuit die opleidingsrichtingen is dan ook eerder incidenteel dan structureel van aard. Bij die incidentele behoefte gaat het soms ook om de inzet bij niet-lesgevende taken.

In de overige hoofddomeinen, met name in de domeinen Zorg & Welzijn en Sport & Veiligheid is er, samen hangend met een groter aantal competenties waarbij een beroep

moet worden gedaan op aspecten van Omgangskunde, een structurele behoefte aan tweedegraads docenten Omgangskunde.

Ook in die domeinen worden lang niet alle lessen waarin Omgangskunde aan de orde is, verzorgd door tweedegraads docenten Omgangskunde. Een meer geïntegreerd aanbod wordt in minder dan de helft van de lessen door die docenten gegeven. Waar Omgangskunde als een apart of zelfstandig onderdeel op het rooster staat, is dat percentage mogelijk iets hoger. Bovendien vormen aparte lessen maar een klein deel van het totale aanbod en komen ze vrijwel uitsluitend voor in de domeinen Zorg & Welzijn en Sport & Veiligheid.

De inzet van tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde voor andere dan lesgevende taken komt ook het meest voor in de domeinen Zorg & Welzijn en Sport & Veiligheid, mogelijk samenhangend met de grotere aanwezigheid van die docenten in die domeinen.

Conclusie 2

Omgangskunde maakt deel uit van het curriculum gericht op een achttal competenties. In een deel van de sectoren en domeinen betreft dat één of enkele competenties. Daar is de inzet van tweedegraads docenten Omgangskunde eerder incidenteel dan structureel.

In domeinen waar competenties met een component Omgangskunde meer voorkomen is de inzet van tweedegraads docenten Omgangskunde wel structureel. Dat geldt met name voor Zorg & Welzijn en Sport & Veiligheid. Maar ook in die domeinen wordt naar schatting de helft van de betreffende lessen gegeven door andere dan tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde. Zeker bij geïntegreerde lessen is dat het geval.

Om studenten uit de tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde beter voor te bereiden op hun taak in het mbo, is het van belang dat vooral afstemming wordt gezocht met het curriculum van opleidingen in de domeinen Zorg & Welzijn en Sport & Veiligheid.

De verhouding van aanbod en vraag bij Pedagogiek

Het aanbod van tweedegraads docenten Pedagogiek

Het aantal afgestudeerden uit de tweedegraads lerarenopleiding Pedagogiek vertoont een grilliger patroon dan bij omgangskundigen. De (lichte) afname van het aantal afgestudeerden na 2008-2009 (van 140 naar 75) lijkt in 2011-2012 te zijn gekeerd (114 afgestudeerden). De deelname aan de bachelorfase vertoont een vergelijkbaar patroon. Mede gezien de kleinere aantallen is niet uit te sluiten dat het om toevallige fluctuaties gaat. Het aantal afgestudeerden uit de kopopleiding is gering (tussen 15 en 30). Die fluctuaties bemoeilijken een prognose, maar de betrekkelijke geringe aantallen leveren bij een conservatieve en een ruimere schatting geen grote verschillen op. Een conservatieve schatting komt uit op 75 afgestudeerden in de komende jaren en ruimere schatting op 90.

De behoefte aan tweedegraads docenten Pedagogiek

Van het percentage afgestudeerde tweedegraads docenten Pedagogiek is alleen een zeer ruwe indicatie te geven: naar alle waarschijnlijkheid gaat het om minder dan de helft. Gaan we daar vanuit, dan zou het betekenen dat maximaal tussen de 30 en 40 afgestudeerden jaarlijks een baan in het mbo vinden, het overgrote deel hoogstwaarschijnlijk in het domein Zorg & Welzijn.

Het aantal uren waarin componenten van Pedagogiek aan de orde komen, hetzij in aparte, hetzij in geïntegreerde lessen, is de afgelopen 3 jaar ongeveer gelijk gebleven. Wat betreft het lesgeven is de werkgelegenheid voor tweedegraads docenten Pedagogiek in het mbo hetzelfde gebleven. Dat geldt ook voor de inzet van die docenten in niet-lesgevend taken. Evenals bij Omgangskunde gaat het bij Pedagogiek naar alle waarschijnlijk de komende paar jaar hoofdzakelijk om een vervangingsvraag.

Pedagogiek als onderdeel van het curriculum komt hoofdzakelijk structureel voor in het domein Zorg & Welzijn. Als apart vak is het ook uitsluitend daar aangetroffen.

Vacaturemeldingen (6) voor tweedegraads docenten Pedagogiek komen op één na uit het domein Zorg & Welzijn. De omvang loopt uiteen 0,2 tot 3 fte, met in totaal voor Zorg & Welzijn 7,5 fte aan vacatures.

In totaal vier vacatures voor niet-lesgevend taken stonden in 2011-2012 open bij respondenten in het domein Zorg & Welzijn. De omvang varieerde van 1 tot 3 fte en beliep in totaal 8 fte.

Een schatting van het totaal aantal openstaande vacatures in 2011-2012 in het domein Zorg & Welzijn is nog moeilijker te maken dan voor Omgangskunde.

Conclusie 3

De werkgelegenheid voor afgestudeerden uit de tweedegraads lerarenopleidingen zal de komende twee jaar hoogstwaarschijnlijk niet toenemen. De behoefte aan die tweedegraads docenten betreft dan ook hoofdzakelijk de vervangingsvraag. Het aanbod van afgestudeerden uit de vier hogescholen lijkt voorsnog toereikend om aan die vraag te kunnen voldoen.

Domeinen waar tweedegraads docenten Pedagogiek functioneren

Tweedegraads docenten Pedagogiek treffen we vooral aan in het domein Zorg & Welzijn en in iets mindere mate in het domein Sport & Veiligheid. In andere domeinen is er eerder sprake van een incidentele inzet. Dat wil zeggen: ze worden niet mbo-breed aangetroffen in die domeinen.

Lessen Omgangskunde en Pedagogiek: inzet en omvang formatie

Omgangskunde en Pedagogiek kunnen in het curriculum als een aandachtsgebied binnen andere onderdelen voorkomen of als apart vak. In het eerste geval gaat het in de praktijk om geïntegreerde lessen, in het tweede geval om aparte lessen. Nagegaan is door welke docenten de lessen worden verzorgd.

Omgangskunde: inzet tweedegraads bevoegde docenten en andere docenten

Omgangskunde wordt in de meeste domeinen alleen of hoofdzakelijk geïntegreerd aangeboden. Alleen in de domeinen Zorg & Welzijn en Sport & Veiligheid komen aparte lessen Omgangskunde structureel voor. Voor deze analyses zijn alleen domeinen geselecteerd waar Omgangskunde relatief veel voorkomt in het curriculum.

Bij een *geïntegreerde aanbidding* van Omgangskunde worden zowel tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde als andere docenten ingezet. Rekening houdend met de beperkingen van het onderzoek, lijkt het erop dat minder dan de helft van het geïntegreerde lesaanbod wordt verzorgd door tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde. De inzet van andere docenten is groter in domeinen waar Omgangskunde minder voorkomt, maar een sterk verband is niet gevonden.

Alleen in het domein Zorg & Welzijn is meer dan 1 fte aan formatie voor tweedegraads docenten Omgangskunde gerapporteerd.

Omgangskunde als *apart vak* komt hoofdzakelijk voor in twee domeinen: Zorg & Welzijn en Sport & Veiligheid. In het geheel van het mbo bezien gaat het ook om een tamelijk gering deel van het totale lesaanbod. Tweedegraads docenten Omgangskunde worden hier iets vaker ingezet dan bij een geïntegreerd aanbod. Voor zover respondenten formatie konden aangeven varieert dat van 1 tot 3 fte.

Conclusie 4

Veel lessen waarvan Omgangskunde deel uitmaakt, maar ook veel lessen waar het als een min of meer zelfstandig onderdeel aan de orde komt, worden verzorgd door andere docenten dan tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde. Een duidelijke samenhang met domeinen is niet gevonden. Het is derhalve niet duidelijk onder welke condities tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde wel of niet worden ingezet en evenmin of de inhoud van de lessen een rol speelt.

Om te kunnen bepalen of de inzet van andere dan tweedegraads docenten Omgangskunde ten koste gaat van de leskwaliteit kan pas worden beoordeeld als meer bekend is over de condities en de inhoud van de lessen.

Het is wellicht sowieso zinvol om na te gaan of niet bevoegde docenten via een verkort programma op de hogeschole bijgeschoold kunnen worden in de specifieke aspecten van Omgangskunde die samenhangen met de aard van het curriculum (vereiste competenties) en de aard van praktijksituaties waar studenten uit verschillende opleidingsrichtingen op de arbeidsmarkt terechtkomen.

Pedagogiek: inzet tweedegraads bevoegde docenten en andere docenten

In vergelijking met Omgangskunde komt Pedagogiek minder breed in de curricula voor. Wel is de inzet van tweedegraads bevoegde docenten groter dan bij Omgangskunde: minder dan 20% van de respondenten gaf aan dat lessen uitsluitend door andere dan tweedegraads bevoegde docenten Pedagogiek worden verzorgd. Dat wil niet zeggen dat in alle andere gevallen alleen bevoegde docenten het pedagogiekonderwijs verzorgen. De meeste respondenten rapporteren de inzet van beide groepen docenten.

Het aantal fte aan formatie komt voor Zorg & Welzijn gemiddeld uit tussen de 2 en 3 fte.

Conclusie 5

Pedagogiek komt vooral in het curriculum van Zorg & Welzijn voor en in mindere mate in het curriculum bij Sport & Veiligheid. Zonder duidelijk patroon wordt er in andere domeinen al dan niet aandacht besteed aan Pedagogiek, soms met inzet van tweedegraads bevoegde docenten Pedagogiek. Met name in opleidingen op niveau 4 is het aanleren van didactische vaardigheden voor een mogelijke latere rol van praktijkbegeleider een punt van aandacht.

Onduidelijk is waarom in de opleidingsrichting van het ene roc wel een tweedegraads docent Pedagogiek daarvoor wordt ingezet en in een ander roc niet.

Niet-lesgevende taken: aard en inzet

In de beschrijving van Omgangskunde en Pedagogiek op hun websites maken hogescholen gewag van een mogelijke inzet in het onderwijs anders dan lesgeven. Het onderzoek in het mbo maakt duidelijk dat tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek daadwerkelijk in substantiële mate niet-lesgevende functies vervullen.

De mate waarin niet-lesgevende taken worden uitgevoerd is globaal qua aard en qua omvang vergelijkbaar voor beide groepen docenten. Taken waar tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek vrij breed voor worden ingezet zijn het coachen van studenten (mentorschap) en het fungeren als praktijkbegeleider. Die taken zijn niet specifiek voor die docenten, maar ze zijn er mogelijk wel beter dan de gemiddelde docent voor geëquipeerd. Dat geldt waarschijnlijk zeker in het geval voor het begeleiden van studenten met problemen en het begeleiden van onderwijsvernieuwingen en organisatieveranderingen.

Conclusie 6

Gezien de uiteenlopende aard van de niet-lesgevende taken is het zinvol om het onderwijsprogramma van de tweedegraads lerarenopleidingen Omgangskunde en Pedagogiek tegen het licht te houden en te bezien of de verschillende functies waarin hun afgestudeerden terecht kunnen komen in het mbo wel voldoende gedekt zijn.

1 Achtergrond, doel, vraagstelling en aanpak

1.1 Achtergrond

Voor afgestudeerden aan de tweedegraads lerarenopleidingen voor Omgangskunde en Pedagogiek is het Middelbaar beroepsonderwijs (mbo) een belangrijk werkveld. Deze vakken worden in het mbo vooral op regionale opleidingscentra (roc's) onder andere noemers aangeboden. In de onderbouw van het voorgezet onderwijs, waar de afgestudeerden ook benoembaar zijn, staan Omgangskunde en Pedagogiek niet vaak op het rooster.

Over de behoefte van mbo-instellingen aan leraren voor de vakken Omgangskunde en Pedagogiek, of vakken die deze elementen bevatten, is echter weinig bekend. Het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW) wil weten hoe groot de vraag naar deze leraren is en hoe die vraag zich verhoudt tot het aanbod aan afgestudeerden aan de lerarenopleidingen.

Specifiek voor omgangskundigen speelt mee, dat hun benoembaarheid sinds de invoering van de Wet BIO (1 augustus 2006) is ingeperkt. Tot de invoering hadden zij een extra bevoegdheid om in tien vakken les te geven in het praktijkonderwijs en aan leerweg ondersteunend onderwijs (lwo)-geïndiceerde leerlingen in het vmbo. Die bevoegdheid is komen te vervallen. Sindsdien zijn zij in het reguliere onderwijs uitsluitend benoembaar voor het vak Omgangskunde, dat bijna alleen op het mbo wordt gegeven.

In dit rapport wordt verslag gedaan van een onderzoek naar het aanbod aan tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek en de vraag ernaar. Ook is nagegaan hoe tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo worden ingezet in vergelijking met andere docenten.

In dit hoofdstuk schetsen we het doel van het onderzoek, de onderzoeksvragen en de onderzoeks aanpak. Hoofdstuk 2 gaat over de aanbodzijde: de afgestudeerden van de tweedegraads lerarenopleidingen aan de betreffende hogescholen. Hoofdstuk 3 geeft een aanduiding bij welke opleidingen in het mbo-docenten Omgangskunde en Pedagogiek van belang zijn. In hoofdstuk 4 komt de wijze waarop docenten Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo worden ingezet aan de orde. In hoofdstuk 5 staat de vraagzijde centraal.

1.2 Doel van het onderzoek

Dit onderzoek brengt in kaart hoe de vraag van mbo-instellingen naar leraren Omgangskunde en Pedagogiek zich verhoudt tot het aantal afgestudeerden, dat jaarlijks de tweedegraads lerarenopleidingen Omgangskunde en Pedagogiek verlaat.¹

De doelstelling van het onderzoek is daarmee tweeledig. Enerzijds beoogt het inzicht te verschaffen in de personeelsbehoefte van mbo-instellingen voor de vakken Omgangskunde

¹ Bij Pedagogiek gaat het uitsluitend om de afgestudeerden van de tweedegraads lerarenopleidingen Pedagogiek en niet om de afgestudeerden van de studie Pedagogiek die opleidt voor pedagoog.

en Pedagogiek. Een belangrijke vraag daarbij is in hoeverre deze vakken verzorgd worden door afgestudeerden aan de tweedegraads lerarenopleidingen Omgangskunde en Pedagogiek. Anderzijds beoogt het een beeld te schetsen van het aantal studenten dat jaarlijks die lerarenopleidingen verlaat.

1.3 Onderzoeksvragen

Op basis van het doel van dit onderzoek zijn een viertal hoofdvragen (met subvragen) geformuleerd. De vragen 1 tot en met 3 hebben betrekking op de *vraag* naar de vakken Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo. Vraag 4 heeft betrekking op het *aanbod* aan afgestudeerden die in de tweedegraads lerarenopleidingen de opleiding tot docent Omgangskunde en Pedagogiek hebben gevolgd; en hoe dit aanbod zich verhoudt tot de vraag in het werkveld.

Het gaat om de volgende vragen²:

- 1 Wat is de vraag naar docenten Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo (formatie-eenheden (fte) en uren)?
- 2 Op welke wijze en voor welke taken worden tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo ingezet (aantal in dienst bij mbo-instellingen, mate waarin zij die vakken verzorgen, mate waarin andere docenten die vakken verzorgen, inzet voor andere dan lesgevende taken)?
- 3 Wat is de huidige en toekomstige vraag naar docenten Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo, mede gelet op vacatures?
- 4 Wat is het aanbod van afgestudeerden aan de lerarenopleidingen voor Omgangskunde en Pedagogiek en hoe verhoudt het aanbod zich tot de vraag naar docenten in de vakken Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo? Hoe ontwikkelt het aanbod zich? Wat is het aandeel van de zogenaamde kopopleiding?

1.4 Onderzoeksaanpak

In de aanpak van dit onderzoek onderscheiden we drie onderdelen: een vooronderzoek, het onderzoek onder roc's en het onderzoek onder tweedegraads lerarenopleidingen Omgangskunde en Pedagogiek. De uitgewerkte onderzoeksaanpak is te vinden in bijlage 3.

1 Vooronderzoek

Het doel van het vooronderzoek is te achterhalen bij welke opleidingen in het mbo Omgangskunde en Pedagogiek een (belangrijke) rol spelen en onder welke benamingen.

- Allereerst is bij enkele Kenniscentra voor beroepsonderwijs en bedrijfsleven navraag gedaan wat de betekenis van Omgangskunde en Pedagogiek is in relatie tot competenties in kwalificatiedossiers, onder welke namen de twee vakken bekend zijn in de kwalificatiedossiers en in welke opleidingsdomeinen Omgangskunde en Pedagogiek in het curriculum voornamelijk voorkomen.

² De uitgewerkte onderzoeksvragen zoals vermeld in de offerte zijn te vinden in bijlage 2.

- Vervolgens is in de kwalificatiedossiers (crebo's) nagegaan in welke mate competenties en werkprocessen voorkomen die verband houden met Omgangskunde en Pedagogiek.
- Ten slotte is bij een aantal aoc's en vakscholen geïnformeerd naar de relevantie van Omgangskunde en Pedagogiek.

Het vooronderzoek leidde tot een beter beeld van de begrippen Omgangskunde en Pedagogiek en de daarmee verbonden competenties en werkprocessen, tot een scherpere bepaling in welke domeinen en opleidingsrichtingen in het mbo Omgangskunde en Pedagogiek een rol spelen en tot de constatering dat Omgangskunde en Pedagogiek bij aoc's en vakscholen van ondergeschikt belang zijn.

2 Onderzoek roc's (beantwoording vraag 1, 2 en 3)

Voor de bepaling van de rol van Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo, de inzet van docenten Omgangskunde en Pedagogiek en de vraag naar deze docenten is een digitale vragenlijst ontwikkeld. De vragenlijst is verstuurd naar personen diep in de organisatie (veelal afdelingsleiders) die over de gevraagde informatie konden beschikken. De namen van deze personen zijn in een voorronde op vraag van de onderzoekers door de onderwijsinstellingen zelf aangedragen. De vragenlijst is verstuurd naar 209 respondenten, van wie er 126 de vragenlijst hebben ingevuld, een respons van 60%.

3 Onderzoek hbo: afgestudeerden Omgangskunde en Pedagogiek (beantwoording vraag 4)

Binnen de groepen afgestudeerden Omgangskunde en Pedagogiek worden aanvullend twee typen afgestudeerden naar type opleiding onderscheiden. Afgestudeerden die een reguliere vierjarige tweedegraads lerarenopleiding hebben gevolgd (met havo-, vwo- of mbo-4 diploma als toelatingseis) en afgestudeerden die een eenjarige duale zogenoemde kopopleiding hebben gevolgd (met een wo of hbo bachelor in een verwant vakgebied als toelatingseis).

Om deze groepen afgestudeerden in kaart te brengen zijn naast een eerste kennisname van informatie van de websites van de hogescholen die tweedegraads lerarenopleidingen Omgangskunde en Pedagogiek aanbieden twee activiteiten uitgevoerd: a. een inventarisatie van de aantallen afgestudeerden in de periode 2006-2011; en b. een inventarisatie van waar de afgestudeerden in diezelfde periode zijn terechtgekomen.

- Bij het onderdeel inventarisatie afgestudeerden is allereerst gebruik gemaakt van een databestand van DUO³. Met dit bestand zijn de afgestudeerden over de periode 2006-2011 in kaart gebracht. Omdat in het DUO databestand geen gegevens beschikbaar zijn over de groep afgestudeerden kopopleidingen Omgangskunde en Pedagogiek zijn daarnaast de hogescholen die dit type opleidingen aanbieden telefonisch benaderd om ook het aantal afgestudeerden aan de kopopleidingen in kaart te brengen.
- Het potentieel aan afgestudeerden Omgangskunde en Pedagogiek is niet zonder meer gelijk aan het aantal afgestudeerden dat in het mbo terecht komt. Daarom is

³

http://www.duo.nl/organisatie/open_onderwijsdata/Hoger_onderwijs/datasets/Ingeschrevenen/hbo/Kopie_van_Kopie_van_Kopie_van_01adressenhoofdvestigingen.asp

met een telefonische belronde onder de betrokken hogescholen geïnventariseerd waar de afgestudeerden terechtkomen, in het mbo of elders op de arbeidsmarkt.

2 Aanbod tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde en Pedagogiek

In dit hoofdstuk beschrijven we de aanbodzijde van tweedegraads bevoegd docenten Omgangskunde en Pedagogiek. Daartoe brengen we zowel het aantal ingeschreven studenten in de betreffende hbo-opleidingen in beeld alsook het aantal afgestudeerden (paragraaf 2.1). Vervolgens beschrijven we beknopt de genoemde lerarenopleidingen (paragraaf 2.2 en 2.3). Ten slotte gaan we in paragraaf 2.4 in op de vraag waar afgestudeerden Omgangskunde en Pedagogiek terechtkomen.

2.1 Aanbod tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek

Opleidingen voor tweedegraads docent Omgangskunde

De tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde wordt aan vier hogescholen gegeven:

- Noordelijke hogeschool Leeuwarden (NHL).
- Fontys Hogescholen.
- Hogeschool Utrecht.
- Hogeschool Leiden.

De opleidingen worden aangeboden in een deeltijd- en voltijdvariant. De voltijdvariant kent naast de reguliere opleiding een éénjarige kopopleiding. De kopopleidingen zijn toegankelijk voor (recent) afgestudeerden met een hbo- of wo-bachelordiploma. Niet alle bachelordiploma's bieden die mogelijkheid. Zo zijn in de kopopleiding Omgangskunde die de Hogeschool Utrecht aanbiedt alleen hbo-bachelors toelaatbaar met SPH, MWD, CMV, Pedagogiek, Psychologie of P&A of wo-bachelors met Pedagogiek of Psychologie.

Een overzicht van de afgestudeerden uit de tweedegraads opleiding Omgangskunde is voor de vier hogescholen opgenomen in tabel 2.1. Waar van toepassing is een onderscheid gemaakt naar onderwijsvarianten: voltijd, deeltijd en duaal. Gegevens over de kopopleidingen voor het schooljaar 2011-2012 ontbreken.

Tabel 2.1 Afgestudeerden tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde

Hogeschool	Opleiding	2006-2007		2007-2008		2008-2009		2009-2010		2010-2011		2011-2012
		totaal	kop	totaal	kop	totaal	kop	totaal	kop	totaal	kop	totaal
Noordelijke Hs Leeuwarden	dt	2		4		14		10		21		17
	vt	26	26	42	42	32	32	46	46	41	41	40
Fontys Hogescholen	dt	0		0		0		0		7		14
	vt	0	0	0	0	0	0	5	5	23	23	39
Hogeschool Leiden	dt	1		10		6		11		17		21
	vt	0	0	0	0	0	0	3	3	16	15	25
Hogeschool Utrecht	dt	67		68		82		65		64		68
	vt	17	*	23	*	27	23	45	37	47	34	87
	duaal	19		12		12		7		0		0
Totaal		132	26	159	42	173	55	192	91	236	113	311

*Geen gegevens

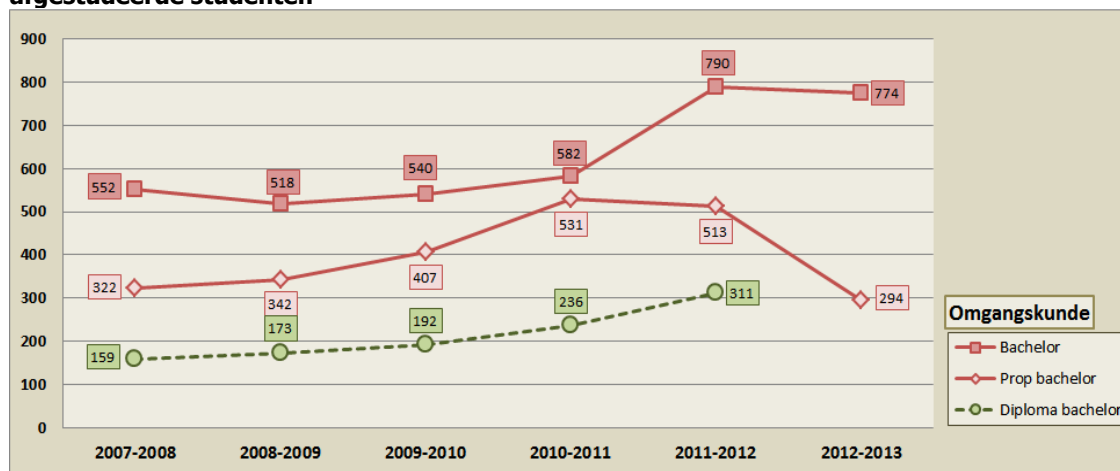
Drie hogescholen leveren al langer tweedegraads docenten Omgangskunde af, één (Fontys Hogescholen) sinds een paar jaar.

Aan de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden studeren de meesten af in de kopopleiding van de voltijdse variant. Het aantal afgestudeerden uit de deeltijdvariant neemt daar toe. De Hogeschool Utrecht is de tweede hogeschool met veel afgestudeerde tweedegraads docenten Omgangskunde. Daar is de uitstroom het grootst uit de deeltijdopleiding. Die uitstroom is stabiel. De uitstroom van gediplomeerden die de voltijdse variant hebben gedaan neemt toe. Dat zijn voornamelijk studenten uit een kopopleiding. De derde aanbieder is de Hogeschool Leiden. Daar wordt de deeltijdopleiding sinds 2006 aangeboden. Het aantal afgestudeerden is niet groot, maar neemt wel toe. Sinds 2009 is het mogelijk via de voltijdse variant het diploma tweedegraads docent Omgangskunde te halen. Degenen die dat doen, doen dat nagenoeg allemaal in de voltijdse variant. De Fontys Hogescholen zijn een nieuwe speler op de markt. Sinds 2009 leveren ze afgestudeerden uit een voltijdse opleiding af en sinds 2010 ook afgestudeerden uit een deeltijd opleiding.

Tabel 2.1 geeft inzicht in het aantal afgestudeerden per hogeschool. De totalen in de onderste regel maken duidelijk dat het aantal afgestudeerden tussen de schooljaren 2006-2007 en 2011-2012 meer dan verdubbeld is van 132 naar 311. De toename is vooral op te merken bij afgestudeerden uit de kopopleiding. Die uitstroom is in dezelfde periode gestegen van 26 naar 113 en daarmee ook het aandeel in het aantal afgestudeerden. Dat aandeel is opgelopen van circa 20% in 2006-2007 naar bijna 50% in 2011-2012.

De vraag is of de stijging de komende jaren doorzet. Een eerste zicht daar op biedt het aantal ingeschreven studenten in de propedeuse- en de bachelorfase van de tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde. Gegevens over ingeschreven studenten lopen namelijk een jaar vooruit op de gegevens over het aantal afgestudeerden. Figuur 2.1 toont de ontwikkelingen.

Figuur 2.1 Tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde: ingeschreven en afgestudeerde studenten

De stijgende lijn in het aantal afgestudeerde tweedegraads docenten Omgangskunde houdt min of meer gelijke tred met de ontwikkeling van het aantal ingeschreven studenten in de propedeuse- en bachelorfase. Die aantallen lopen op. In de propedeusefase tot 2010-2011, waarna daar een kentering optreedt met een sterke terugval in het laatste jaar. In de bachelorfase groeit de deelname een jaar langer. De lichte terugval in 2012-2013 hoeft niet

te duiden op een kentering. De uitzonderlijke groei van een jaar eerder kan een uitschieter zijn in een trendmatige groei, maar de vrij sterke daling in de propedeusefase doet vermoeden dat ook het aantal bachelors zal teruglopen. In welke mate dat het geval is, hangt mede af van ontwikkelingen in de kopopleiding. Hierboven hebben we gezien dat het aandeel van de afgestudeerden uit die opleiding van 20 naar 50% is gestegen.

Als we de kopopleiding even buiten haakjes plaatsen, dan zou uitgaande van een éénjarige nominale propedeusefase en een driejarige nominale bachelorfase de verhouding tussen beide fasen 1 op 3 moeten zijn. Het aantal studenten in de bachelorfase betreft immers de deelname in drie studiejaren. Van een verhouding van 1 op 3 is echter allerm minst sprake. Het aantal propedeusestudenten in 2006-2007 is bijna 60% van het aantal bachelors en dat loopt op naar 90% in 2010-2011 om daarna weliswaar weer te dalen tot 38% in 2012-2013. Dat kan alleen maar betekenen dat een groot aantal studenten in of na de propedeuse de tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde verlaat.

De sterke groei van het aantal bachelors in de laatste twee jaar is deels nog het gevolg van een grotere instroom uit de propedeusefase van een paar jaar ervoor en deels het gevolg van de groei van de kopopleiding. De instroom uit de propedeusefase zal de komende jaren echter teruglopen, zeker als de uitval na de propedeuse niet sterk vermindert. Of dat wordt gecompenseerd door een toename van de instroom in de kopopleiding is moeilijk te zeggen.

Een prognose van het aantal afgestudeerden in de komende paar jaar is wel te maken. Opnieuw uitgaande van een driejarige nominale bachelorfase, zou het aantal afgestudeerden jaarlijks ongeveer een derde moeten zijn van het aantal ingeschreven bachelors. In 2007-2008 en 2008-2009 was dat ongeveer het geval. Daarna ligt het percentage iets hoger: tussen de 36 en 40%. Dat kan het effect zijn van de toegenomen instroom in de kopopleiding.

Als we het percentage van 40% van de laatste paar jaar toepassen op het aantal bachelors in 2012-2013, dan mag ook in dat studiejaar worden gerekend op een uitstroom van circa 310 afgestudeerde tweedegraads docenten Omgangskunde. Gezien het na-ijleffect van de propedeusefase zal de uitstroom in 2013-2014 ook in die buurt komen.

Opleidingen voor tweedegraads docent Pedagogiek

De tweedegraads lerarenopleiding Pedagogiek wordt aan 4 hogescholen aangeboden:

- Fontys Hogescholen.
- Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN).
- Hogeschool van Amsterdam (HvA).
- Hogeschool INHOLLAND.

De tweedegraads lerarenopleiding Pedagogiek kan in deeltijd worden gevolgd of als dagstudie. In die tweede variant wordt de éénjarige kopopleiding aangeboden. Voorwaarde is een recent diploma van een opleiding hbo- of wo-bachelor. Niet elke afgestudeerde is toelaatbaar. Bij de HAN bijvoorbeeld is alleen iemand met een hbo-bachelor Pedagogiek of Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) of wo-bachelor Pedagogiek toelaatbaar.

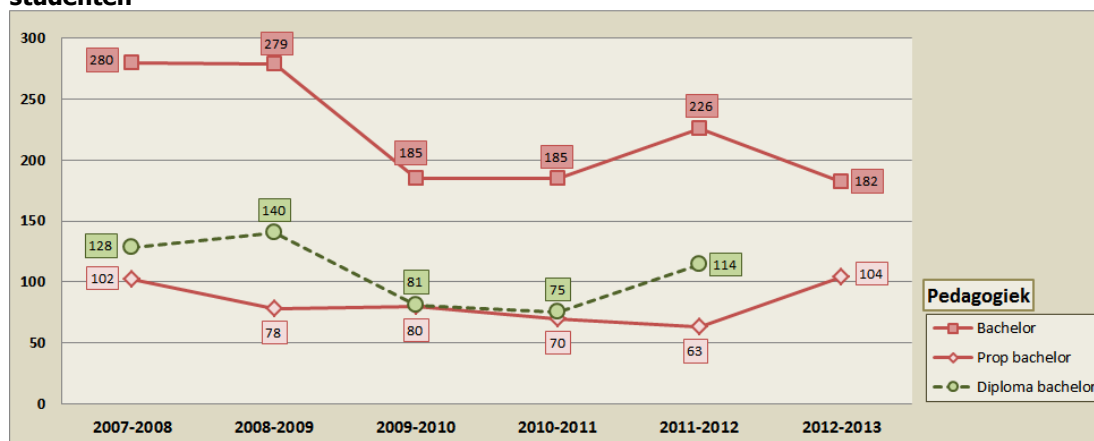
Tabel 2.2 Afgestudeerden tweedegraads lerarenopleiding Pedagogiek (* geen gegevens)

Hogeschool	Opleiding	2006-2007		2007-2008		2008-2009		2009-2010		2010-2011		2011-2012
		totaal	kop	totaal	kop	totaal	kop	totaal	kop	totaal	kop	totaal
Hs van Arnhem en Nijmegen	dt	4		2		4		4		8		1
	vt	10	0	9	0	17	16	10	10	12	12	18
Fontys Hogescholen	dt	53		49		61		24		20		21
	vt	4	0	16	0	18	0	15	4	10	6	38
Hogeschool van Amsterdam	dt	32		33		27		11		9		4
	vt	6	*	7	*	4	*	12	*	11	7	18
Hogeschool INHOLLAND	dt											
	vt	15	15	13	13	9	9	5	5	5	5	14
Totaal		124	15	129	13	140	25	81	19	75	30	114

Een overzicht van de afgestudeerden uit de tweedegraads lerarenopleiding Pedagogiek is voor de vier hogescholen opgenomen in tabel 2.2. Waar van toepassing is een onderscheid gemaakt naar onderwijsvarianten: voltijd en deeltijd. Gegevens over de kopopleidingen voor het schooljaar 2011-2012 ontbreken.

In vergelijking met de trendmatige groei in het aantal afgestudeerden bij Omgangskunde zien we vanaf 2008-2009 tot 2010-2011 bij Pedagogiek juist een neergaande beweging. Het aantal afgestudeerden is in die periode gedaald van 140 naar 75. Wel lijken de gegevens van het studiejaar 2011-2012 op een kentering te wijzen: ten opzichte van een jaar eerder zijn er bijna 40 tweedegraads docenten Pedagogiek meer uitgestroomd. Opmerkelijk is dat die trend zich in alle vier de hogescholen voordoet. De toename van het aantal afgestudeerden in 2011-2012 doet zich vooral voor in de voltijdse variant. Dat kan wijzen op een grotere instroom in de kopopleiding, maar cijfers daarover ontbreken. Het is echter niet uit te sluiten dat de toename van het aantal afgestudeerden een eenmalige uitschieter is.

Om enig zicht te krijgen of de dalende trend tot 2010-2011 in het aantal afgestudeerden tot staan is gebracht of na de opleving in 2011-2012 toch verder gaat, is het nuttig naar aantal ingeschreven studenten in de propedeusefase en de bachelorfase te kijken (figuur 2.2).

Figuur 2.2 Tweedegraads lerarenopleiding Pedagogiek: ingeschreven en afgestudeerde studenten

Het wat grillige patroon in het aantal afgestudeerden vinden we ook terug in het aantal ingeschreven bachelors, maar niet in het aantal studenten in de propedeusefase. Dat aantal is in de afgelopen jaar langzaam gedaald van 100 naar iets meer dan 50. Alleen in het laatste jaar (2012-2013) komt het weer op het niveau van 2007-2008 uit. Het is vooral nog

niet te zeggen of dat laatste jaar een eenmalige uitschieter is, evenals dat mogelijk een jaar eerder (2011-2012) het geval is voor de tussentijdse piek in de bachelorfase.

Als we uitgaan van toevallige uitschieters dan zou de komende jaren het aantal studenten in de bachelorfase iets onder of rond de 200 uitkomen. De verhouding tussen dat het aantal studenten in de bachelorfase en het aantal afgestudeerden zou, gegeven de nominale studieduur van 3 jaar voor de bachelorfase, rond een derde moeten liggen, tenminste als de studenten uit de kopopleiding niet zouden worden meegeteld. In werkelijkheid fluctueert dat aandeel: tussen de 40 en 50% van de ingeschreven bachelors studeert jaarlijks af. Als we 40% als ondergrens aanhouden, dan zouden er in 2012-2013 circa 75 studenten afstuderen. Bij 50% als bovengrens zou dat aantal uitkomen op ongeveer 90.

2.2 Beschrijving tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde

Als we naar *de inhoud van de opleiding* kijken dan treffen we bij alle hogescholen een deel vakkennis en vakdidactiek en een deel onderwijskundige beroepsvoorbereiding aan. Voor de kopopleiding ligt dat iets anders, omdat in deze éénjarige opleiding het accent sterker ligt op vakdidactische en onderwijskundige aspecten. Gemeenschappelijke aandachtspunten zijn: aandacht voor communicatie, sociale interactie, groepsdynamica, beroepshouding en beroepssituaties, gedrags- en leerproblemen en persoonlijke ontwikkeling.

In de precieze invulling van de opleidingen leggen de hogescholen verschillende accenten. Zo is bij voorbeeld op de site van Fontys Hogescholen te lezen dat er (ook) aandacht is voor faalangstreductietrainingen, leefstijl, drama/expressie, seksualiteit en verslaving.

Wat het *takenpakket van de toekomstige docenten* betreft, staat het lesgeven voorop. Alle vier hogescholen benadrukken dat een toekomstige tweedegraads docent Omgangskunde meer moet kunnen dan lesgeven. Genoemd worden: het kunnen begeleiden van leerlingen, studenten en docenten en het kunnen meedenken in veranderingsprocessen in de schoolorganisatie.

De *beroepsmogelijkheden* worden op de websites van de hogescholen als redelijk gunstig ingeschat. Daarbij wordt op enkele sites gerefereerd aan de te verwachten gunstige ontwikkelingen van de werkgelegenheid in het onderwijs in het algemeen (niet specifiek voor Omgangskunde). Het mbo wordt als een belangrijk werkveld aangegeven. Het vmbo en de onderbouw van havo/vwo, mits het vak Omgangskunde op het rooster voorkomt, worden eveneens gezien als een mogelijk werkterrein⁴.

2.3 Beschrijving tweedegraads lerarenopleiding Pedagogiek

Inhoud opleiding en taakgebieden

De tweedegraads lerarenopleiding Pedagogiek (voltijds) aan de Hogeschool van Amsterdam duurt 4 jaar. De eerste 2 daarvan zijn gemeenschappelijk met de opleiding Pedagogiek. Bij Fontys hogescholen is dat eerste tweeënehalf jaar. In het eerste jaar bij de HvA vindt een

⁴ Bijlage 1 geeft een uitgebreider overzicht van de tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde van de 4 hogescholen als het gaat om de inhoud van de opleiding, het takenpakket van docenten en de beroepsmogelijkheden.

brede oriëntatie plaats op het beroep van hbo-pedagoog. In het tweede jaar staan vakken op het programma zoals: pedagogisch en methodisch werken, verwijzing en begeleidingsvaardigheden. Aan het eind van het tweede jaar wordt de keuze gemaakt voor de opleiding Pedagogiek of Leraar Pedagogiek. Voor de stage, een belangrijk onderdeel in het derde leerjaar, gaan studenten in ieder geval 16 uur per week naar een mbo-instelling. Daarnaast zijn er vakken als Onderwijsleerprocessen, Begeleidingsvaardigheden, Groepsdynamica, Pedagogische Methodieken en Activerende Didactiek. In het laatste jaar wordt een minor gekozen waarmee de student eigen accenten kan leggen. Als voorbeelden worden genoemd: Kinderopvang, Beleid en Management of Internationalisering, Opvoeding in Europa.

Beroepsmogelijkheden

De toekomst voor leraren Pedagogiek ligt volgens het voorlichtingsmateriaal van de instellingen (vooral) in het mbo. In de brochure van de HvA staat dat de afgestudeerde bevoegd is les te geven op het mbo, maar de opleiding Leraar Pedagogiek omvat meer dan leraar worden alleen. Je wordt een allround professional, die naast het competentiegerichte begeleiden van studenten inzetbaar is bij schoolloopbaanbegeleiding, beroepspraktijkvorming (stages), onderwijsontwikkeling en het begeleiden van collega's en examinering'. Soms wordt ook wel de volwasseneneducatie genoemd als werkveld en op de website van bijvoorbeeld de HAN ook de basisvorming, de onderbouw van het vo (havo/vwo klas 1 t/m 3) en het vmbo. De website van Fontys hogescholen noemt het verzorgen van trainingen, het begeleiden van opleidingstrajecten of het ontwikkelen van lesmateriaal.

De werkgelegenheid voor leraren Pedagogiek wordt op de websites van de hogescholen als gunstig ingeschat.

2.4 Uitstroom naar de arbeidsmarkt: mbo of andere werkvelden

Uit paragraaf 2.1 weten we hoeveel studenten jaarlijks afstuderen, maar hoeveel van hen in het mbo aan het werk komen is daarmee nog niet bekend. Om daar zicht op te krijgen is navraag gedaan bij de contactpersonen van de betreffende opleidingen (4 contactpersonen voor Omgangskunde; 3 contactpersonen voor Pedagogiek). De contactpersonen konden echter niet meer dan een globale schatting geven waar hun afgestudeerden op de arbeidsmarkt terechtkomen. De hogescholen houden dat namelijk niet exact bij, zoals bij voorbeeld met abiturientenonderzoek.

Enkele contactpersonen hebben de indruk dat door toenemende bezuinigingen het voor afgestudeerden Omgangskunde en Pedagogiek moeilijker wordt (al is geworden) om in de werkvelden waar ze voor zijn opgeleid een baan te vinden. Dus ook in het mbo.

Omgangskunde

Voor Omgangskunde lopen de schattingen van de vier contactpersonen welk deel van hun afgestudeerden in het mbo werk vindt uiteen van 1 op de 5 tot ruim de helft. Verschillen hangen vermoedelijk samen met accenten en aandachtsgebieden die hogescholen in hun onderwijsprogramma opnemen. Als functies in het mbo is met name het docentschap genoemd (docent agogiek en leren en burgerschap). Een contactpersonen geeft aan dat het beeld waar studenten terechtkomen voor afgestudeerden uit de kopopleiding vergelijkbaar is met dat voor afgestudeerden uit andere

opleidingsvarianten. Wel is de indruk dat afgestudeerden uit een kopopleiding iets gemakkelijker een baan vinden (in het mbo).

Naast het mbo zijn de andere belangrijkste werkvelden waar afgestudeerden werkzaam zijn: andere onderwijssoorten (vso, praktijkonderwijs, vmbo, onderbouw vo), gezondheidszorg, welzijnsinstellingen, maatschappelijk werk, personeelsafdelingen.

Pedagogiek

De drie contactpersonen van de opleidingen Pedagogiek konden nog moeilijker dan hun collega's van Omgangskunde aangeven welk deel van hun afgestudeerden in het mbo dan wel in een ander werkveld terecht komt.

Volgens een contactpersoon gaan de meeste afgestudeerden naar het mbo om daar les te geven in vakken zoals communicatie, opvoeden en begeleiden, groepsdynamica en andere agogische vakken.

De tweede contactpersoon signaleert een verschil tussen deeltijdopleiding en de voltijdse opleiding die als kopopleiding wordt aangeboden. In de deeltijdopleiding komen voornamelijk studenten werkzaam in de zorg of kinderopvang die een docentschap in het mbo ambiëren. Studenten uit de kopopleiding houden naast het docentschap in het mbo vaker ook de optie van het pedagogische werkveld open.

De derde contactpersoon signaleert dat een deel in het mbo aan het werk gaat, maar niet altijd als docent in het eigen vakgebied. Bij voorbeeld als studieloopbaanbegeleider.

Voor afgestudeerden Pedagogiek lijkt het docentschap in het mbo minder vanzelfsprekend dan voor afgestudeerden Omgangskunde. De meeste afgestudeerden Pedagogiek kiezen voor hetzelfde werkveld als waarin ze voor de start van hun opleiding werkzaam waren. Dat kan het mbo zijn, maar ook pedagogische werkvelden buiten het onderwijs. Een kleiner deel switcht na afstuderen van het ene naar het andere werkveld: van het mbo naar het pedagogische werkveld of omgekeerd.

3 Omgangskunde en Pedagogiek in mbo-opleidingen

Omgangskunde en Pedagogiek worden niet overal in het mbo aangeboden. Om te bepalen bij welke opleidingen in het mbo Omgangskunde en Pedagogiek een rol spelen zijn twee activiteiten ondernomen.

- 1 Een analyse van de kwalificatiedossiers gericht op de competenties en werkprocessen die gerelateerd zijn aan Omgangskunde en Pedagogiek.
- 2 Een analyse van de opleidingsdomeinen en -richtingen waar Omgangskunde en Pedagogiek van belang zijn.

Paragraaf 3.1 beschrijft de resultaten van de analyse van kwalificatiedossiers met als invalshoek competenties die gerelateerd zijn aan Omgangskunde. De domeinen en opleidingsrichtingen waar tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek naar alle waarschijnlijk vooral werk zullen vinden komen in paragraaf 3.2 aan de orde.

3.1 Resultaten analyse kwalificatiedossiers

Opleidingen in het mbo zijn ingedeeld in 16 hoofd- of opleidingsdomeinen, die op hun beurt weer zijn onderverdeeld in opleidingsrichtingen. Die indeling is gebruikt om de kwalificatiedossiers te categoriseren. Er is voor hoofddomeinen gekozen, omdat

- a. opleidingen in een hoofddomein veel overeenkomsten hebben,
- b. verschillen in de relevantie van de acht competenties tussen opleidingsdomeinen zo zichtbaar worden en
- c. de hoofddomeinen (en de eronder gerangschikte opleidingsrichtingen) een goede ingang bieden om teammanagers te benaderen. Van teammanagers mag worden verwacht dat ze een goed inzicht hebben in de programma's en de docenten die de programma's uitvoeren.

Van de 25 competenties die in de kwalificatiedossiers zijn opgenomen, zijn er acht gerelateerd aan Omgangskunde en Pedagogiek, zo was op te maken uit gesprekken met vertegenwoordigers van mbo-scholen en Kenniscentra. Die acht competenties (begeleiden, aandacht en begrip tonen, samenwerken en overleggen, ethisch en integer handelen, relaties bouwen en netwerken, overtuigen en beïnvloeden en op de behoeften en verwachtingen van de klant richten) komen vooral voor in de domeinen Economie & Administratie, Toerisme & Recreatie, Horeca, Afbouw, Hout & Onderhoud, Voedsel, Natuur & Leefomgeving, Zorg & Welzijn en Veiligheid & Sport. Die acht competenties kunnen in meer of minder werkprocessen zijn uitgewerkt. Hoe meer dat er zijn, hoe aannemelijker het is dat Omgangskunde en Pedagogiek een rol spelen in de inhoud van een kwalificatiedossier. In de inzet hieronder is uitgewerkt in welke mate de acht competenties met onderliggende werkprocessen voorkomen in de 16 hoofddomeinen⁵.

De analyse laat zien dat vooral in de domeinen Economie & Administratie, Toerisme & Recreatie, Horeca, Afbouw, Hout & Onderhoud, Voedsel, Natuur & Leefomgeving, Zorg & Welzijn en Veiligheid & Sport aan Omgangskunde en Pedagogiek gerelateerde competenties

⁵ Bij die analyse van de kwalificatiedossiers hebben we ons mede op basis van de gesprekken met scholen en Kenniscentra beperkt tot de kwalificatiedossiers voor opleidingen op niveau 3 en 4. Gezien de aard van de competenties kunnen we aannemen dat ze juist in die opleidingen het meest zullen voorkomen.

c.q. werkprocessen voorkomen. In die opleidingsdomeinen zien we zowel de hoogste scores als het gaat om het aantal competenties als om het aantal gevonden relevante werkprocessen.

In tabel 3.1 is in de kolom 'gemiddeld aantal competenties' per opleidingsdomein een gemiddelde score berekend van het aantal (in werkprocessen uitgewerkte) relevante competenties in alle tot dat domein behorende kwalificatiedossiers. In de kolommen ervoor is ook weer per domein te vinden welke competenties zijn uitgewerkt in werkprocessen (score 0 als een competentie in geen enkel kwalificatiedossier van een domein is uitgewerkt en score 1 als alle kwalificatiedossiers zijn uitgewerkt). De tussenliggende waarden geven de proporties aan van het aantal kwalificatiedossiers dat is uitgewerkt. In die kolommen is dus te vinden welke competenties met name een rol zullen spelen in het onderzoek.

De laatste kolom toont per domein het gemiddeld aantal werkprocessen dat in alle 8 competenties voorkomt. Domeinen met het hoogste aantal staan onderaan.

Tabel 3.1 Aan Omgangskunde gerelateerde competenties/werkprocessen in kwalificatiedossiers

OPLEIDINGSDOMEIN	AANSTUREN	BEGELEIDEN	AANDACHT BEGRIJ	SAMENWERKEN OVERLEGGEN	ETHISCH INTEGER HANDELEN	RELATIES NETWERKEN	OVERTUIGEN BEINVLOEDEN	BEROEFTEN KLANT	Gemiddeld aantal competenties	Gemiddeld aantal werkprocessen
Uiterlijke Verzorging	0,1	0,1	0,0	0,4	0,0	0,6	0,1	1,0	2	10
Mobiliteit en voertuigen	0,5	0,3	0,0	1,0	0,0	0,3	0,2	0,5	3	10
Media en vormgeving	0,7	0,3	0,0	1,0	0,0	0,7	0,0	0,3	3	6
Bouw en infra	0,7	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	1,0	0,3	3	7
Transport, scheepvaart en logistiek	1,0	0,4	0,2	0,5	0,2	0,2	0,3	0,2	3	12
Handel en ondernemerschap	0,0	0,2	0,4	1,0	0,0	0,0	0,4	1,0	3	12
Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek	0,8	0,3	0,4	0,8	0,8	0,1	0,2	0,3	4	9
Bakkerij	0,5	0,3	0,2	1,0	0,0	0,3	0,2	1,0	4	11
Techniek en procesindustrie	0,8	0,6	0,2	1,0	0,2	0,0	0,2	0,5	4	11
Economie en administratie	0,0	0,0	0,1	1,0	0,1	0,4	1,0	1,0	4	18
Toerisme en recreatie	0,6	0,5	0,5	1,0	0,1	0,6	0,3	1,0	5	24
Horeca	0,9	0,9	0,0	1,0	0,2	0,3	0,4	0,9	5	23
Afbouw, hout en onderhoud	0,8	0,7	0,0	1,0	0,1	0,6	0,8	0,8	5	17
Voedsel, natuur en leefomgeving	0,8	0,8	0,4	1,0	0,6	0,4	0,4	0,5	5	19
Zorg en welzijn	0,6	0,8	1,0	0,9	0,9	0,2	0,6	0,9	6	15
Veiligheid en sport	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0	0,6	0,7	0,8	7	27

Noot: formeel horen Horeca en Bakkerij tot hetzelfde opleidingsdomein.

3.2 Domeinkeuze en opleidingsrichting

In een digitale vragenlijst konden teamleiders en coördinatoren aangeven voor welke opleidingsdomein(en) ze de vragenlijsten invullen. Binnen een gekozen domein konden ze hetzelfde doen voor één of meer opleidingsrichting(en). In tabel 3.2 staan de opleidingsdomeinen⁶, met tussen haakjes de opleidingsrichtingen.

⁶ De tweede rij bestaat uit 4 domeinen die gerelateerd zijn aan de sector Techniek.

Tabel 3.2 Verdeling respondenten naar opleidingsdomein en -richting (n=126)

Hoofddomeinen met opleidingsrichtingen		N	%
1	Bouw en infra (<i>Bouwkunde, Infrastructuur</i>)	4	3,2
2	Techniek en procesindustrie Media en vormgeving Informatie en communicatietechnologie Transport, scheepvaart en logistiek	13	10,3
3	Handel en ondernemerschap (<i>Detailhandel en groothandel, Management en ondernemerschap, Mode en interieurindustrie, Tapijt en textielindustrie</i>)	13	10,3
4	Economie en administratie (<i>Economie en administratie, Zakelijke dienstverlening, Commerciële dienstverlening</i>)	17	13,5
5	Veiligheid en sport (<i>Defensie, Publieke veiligheid, Particuliere veiligheid, Sport en bewegen</i>)	12	9,5
6	Uiterlijke verzorging (<i>Uiterlijke verzorging, Schoonheidsverzorging, Voetverzorging</i>)	5	4,0
7	Horeca en bakkerij (<i>Horeca, Brood en banket, Facilitaire dienstverlening</i>)	4	3,2
8	Toerisme en recreatie (<i>Toerisme, Recreatie</i>)	9	7,1
9	Zorg & Welzijn (<i>Verpleging en verzorging, Gezondheidsondersteuning, Maatschappelijke zorg, Pedagogisch werk, Cultureel werk</i>)	43	34,1
10	Voedsel, natuur en leefomgeving (<i>Voeding en productie, Voeding en handel, Grond en infra, Verse voeding, Overige groensector</i>)	6	4,8

Ruim een derde van de respondenten behoort tot het domein Zorg & Welzijn, op afstand gevolgd door Economie en administratie (13,5%), Handel en ondernemerschap en Veiligheid en sport (elk rond de 10%). De domeinen Toerisme & Recreatie en Voedsel, Natuur & Leefomgeving zijn met circa 7 respectievelijk 5% vertegenwoordigd. Dit zijn ook de domeinen waarin we op grond van gesprekken met vertegenwoordigers van Kenniscentra en mbo-instellingen en op grond van de analyses van de kwalificatiedossiers de meeste respons hadden verwacht.

Toch is een relatief groot aantal respondenten teamleider of coördinator in een domein uit de sector Techniek, het domein Handel & Ondernemerschap of het domein Uiterlijke Verzorging. Het aandeel van Omgangskunde in de curricula van die domeinen was op grond van gesprekken met vertegenwoordigers van Kenniscentra en scholen en op basis van de analyses van de kwalificatiedossiers (zie tabel 3.1) als zeer gering ingeschat. De respondenten uit die domeinen komen voornamelijk uit roc's die breed aan het onderzoek hebben deelgenomen.

Analyses lieten zien dat verreweg de meesten van hen (26 van de 35) de vragen over Omgangskunde als onderdeel van het curriculum ontkennend hebben beantwoord of die vragen helemaal niet hebben beantwoord. De overige respondenten bij wie Omgangskunde wel deel uitmaakt van het curriculum van één of meer opleidingen gaven allemaal aan dat die onderdelen geïntegreerd worden aangeboden en vrijwel uitsluitend verzorgd worden door andere docenten dan tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde. Dat strookt

met de bevindingen uit de gesprekken met medewerkers van enkele Kenniscentra en vertegenwoordigers van vakscholen en roc's. Op grond van deze bevindingen in combinatie met de analyses van de kwalificatiedossiers van opleidingen uit die hoofddomeinen zijn deze respondenten uit de verdere analyses voor Omgangskunde weggelaten.

De meeste respondenten hebben de vragenlijst niet voor een volledig hoofddomein ingevuld, maar voor één of enkele opleidingsrichtingen waar ze als coördinator of teamleider over aangesteld zijn. Ruim 60% van de respondenten is betrokken bij 1 opleidingsrichting, 24% bij 2 richtingen en 12% bij 3 richtingen. Voor een enkeling gaat het om 4 of 5 richtingen. Voor die toespitsing op een beperkt aantal opleidingen was in de opzet van het onderzoek gekozen, zodat aangenomen kon worden dat respondenten een goed inzicht zouden hebben in de curricula van die opleidingen en goed op de hoogte zouden zijn van de kwalificaties van hun docenten. De mate waarin opleidingsrichtingen zijn vertegenwoordigd door respondenten is te vinden in tabel 3.3. Die tabel telt niet op tot de 85 respondenten die in de analyses zijn betrokken, omdat, zoals hierboven is aangegeven, een deel van de respondenten meer dan één opleidingsrichting vertegenwoordigt.

Tabel 3.3 Aantallen respondenten betrokken bij opleidingsrichtingen

<i>Hoofddomein</i>	<i>Opleidingsrichtingen</i>	<i>Respondenten</i>
Zorg & Welzijn	Pedagogisch werk	21
	Maatschappelijke zorg	17
	Verpleging en verzorging	12
	Cultureel werk	8
	Gezondheidsondersteuning	3
Veiligheid en sport	Sport en bewegen	6
	Defensie	4
	Particuliere veiligheid	4
	Publieke veiligheid	3
Economie en administratie	Economie en administratie	10
	Zakelijke dienstverlening	4
	Commerciële dienstverlening	1
Toerisme en recreatie	Toerisme	7
Horeca en bakkerij	Horeca	4
	Brood en banket	3
	Facilitaire dienstverlening	2
Uiterlijke verzorging	Uiterlijke verzorging	4
	Schoonheidsverzorging	3
	Voetverzorging	3
Voedsel, natuur en leefomgeving		6

4 Docenten Omgangskunde en Pedagogiek in mbo: inzet

In het vorige hoofdstuk is afgebakend waar we tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek naar alle waarschijnlijkheid het meest zullen aantreffen in het mbo. In dit hoofdstuk beschrijven we hoe die docenten in het mbo-onderwijs worden ingezet. De paragrafen 4.1 tot en met 4.5 gebeurt dat voor Omgangskunde, in paragraaf 4.6 doen we dat voor Pedagogiek.

In de analyses om de inzet van docenten voor het onderdeel Omgangskunde te bepalen concentreren we ons op de domeinen waar Omgangskunde het meest een rol speelt, te weten: Economie en administratie, Veiligheid en sport, Horeca en bakkerij, Toerisme en recreatie, Zorg & Welzijn en Voedsel, natuur en leefomgeving. In totaal zijn de reacties van 85 respondenten hiervoor geanalyseerd. In de analyses voor het onderdeel Pedagogiek zijn alle respondenten in de analyses opgenomen.

4.1 Omgangskunde als onderdeel curriculum

Van de 85 respondenten uit de geselecteerde domeinen die aangegeven hebben bij een of meer opleidingsrichtingen van het gekozen hoofddomein betrokken te zijn, hebben 78 de vraag naar Omgangskunde als onderdeel van het curriculum beantwoord (92%). Van die 78 respondenten lieten er 55 (69%) weten dat Omgangskunde onderdeel is van het curriculum. Ruim een kwart (27%) gaf aan dat Omgangskunde niet in het curriculum van hun opleidingen is opgenomen en de overige respondenten wisten het niet.

Voor de opleidingsrichtingen waar ten minste 5 respondenten bij betrokken zijn, is nagegaan hoe vaak Omgangskunde in het curriculum voorkomt. Tabel 4.1 toont de uitkomsten.

Tabel 4.1 Opleidingsrichtingen en Omgangskunde in curriculum (absolute aantallen)

<i>Opleidingsrichting</i>	<i>Omgangskunde onderdeel van curriculum</i>	
	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>
Pedagogisch werk & OA	16	5
Maatschappelijke zorg	15	2
Verpleging & verzorging	12	0
Economie & administratie	4	5
Cultureel werk	7	1
Sport & bewegen	6	1
Recreatie	4	2

Voor de opleidingen Verpleging en verzorging geven alle betreffende respondenten aan dat Omgangskunde onderdeel is van het curriculum. Voor Maatschappelijke zorg, Cultureel werk en Sport & bewegen is dat volgens de meesten het geval. Bij Pedagogisch werk en Onderwijsassistent (OA) is het minder eenduidig en de respondenten betrokken bij Economie en administratie zijn nog meer verdeeld: volgens 4 van de 9 is Omgangskunde onderdeel van het curriculum, bij 5 van de 9 is dat niet het geval. Dit kan erop wijzen dat Omgangskunde geen structureel onderdeel is van het programma in opleidingen uit economische opleidingsrichtingen.

Omgangskunde kan als apart vak, vaak onder een andere naam, in het curriculum van opleidingen zijn opgenomen, maar ook zijn verweven met andere vakken die gericht zijn op het aanleren van competenties zoals leiding geven, sociaal-communicatieve vaardigheden en klantgerichtheid. De verhouding tussen die aanbiedingsvormen komt op niveau 3 en 4 in grote lijnen overeen. Een geïntegreerd aanbod komt op beide opleidingsniveaus verreweg het meest voor. Dat geldt voor alle domeinen. Als apart vak komt Omgangskunde vrijwel alleen voor in opleidingen Veiligheid en sport en Zorg & Welzijn. Zie tabel 4.2 voor een overzicht.

Tabel 4.2 Organisatie van lessen Omgangskunde op niveau 3 en 4. Verdeling naar aantal respondenten (totale n=44)

<i>Hoofdomein</i>	<i>Niveau 3</i>			<i>Niveau 4</i>		
	<i>Integraal</i>	<i>Apart</i>	<i>Beide</i>	<i>Integraal</i>	<i>Apart</i>	<i>Beide</i>
Economie & Administratie	4			4		
Horeca & Bakkerij	1			1		
Toerisme & Recreatie	4		1	4		1
Veiligheid & Sport	5	2		4		1
Zorg & Welzijn	14	2	4	10	3	8
Voedsel, Natuur & Leefomgeving	3		1	2		1

4.2 Omgangskunde geïntegreerd in andere vakken

Omgangskunde staat vaker als geïntegreerd dan als apart onderdeel of vak op het rooster. In beide gevallen worden echter zowel tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde als andere docenten ingezet. De inzet van beide groepen docenten kon door veel teamleiders alleen globaal worden aangegeven, waardoor het aandeel van tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde in die lessen niet exact is te bepalen. Voor Omgangskunde als apart vak wordt de inzet in de volgende paragraaf beschreven, in deze paragraaf doen we dat voor Omgangskunde als geïntegreerd vak.

Van de 55 teamleiders en coördinatoren bij wie Omgangskunde onderdeel is van het curriculum gaven 44 aan dat Omgangskunde als een geïntegreerd vak wordt aangeboden. Die lessen kunnen worden verzorgd uitsluitend door tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde, uitsluitend door andere docenten of door beide groepen. Welke docenten daadwerkelijk worden ingezet is apart bevraagd voor opleidingen op niveau 3 en niveau 4. Tabel 4.3 toont de uitkomsten.

Tabel 4.3 Verdeling van de respondenten (n=44) naar hun inschatting van de inzet van docenten bij Omgangskunde als geïntegreerd vak

<i>Verzorging geïntegreerde lessen omgangskunde</i>	<i>Niveau 3</i>	<i>Niveau 4</i>
	<i>%</i>	<i>%</i>
Uitsluitend tweedegraads docenten Omgangskunde	11	14
Uitsluitende andere docenten	40	43
Beide groepen docenten	49	43

De beantwoording voor niveau 3 en 4 verschilt niet veel. Van de 44 respondenten gaf respectievelijk 11 en 14% aan dat uitsluitend tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde de geïntegreerde lessen verzorgen. Volgens drie tot vier keer zoveel respondenten (circa 40%) verzorgen in hun teams alleen andere dan bevoegde docenten Omgangskunde die lessen. In de teams van de overige respondenten (49% voor niveau 3 en 43% voor niveau 4) wordt Omgangskunde als geïntegreerd onderdeel door zowel tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde gegeven als door andere docenten. In dat laatste geval is niet naar de verhouding tussen die docenten gevraagd.

Al met al lijkt de geïntegreerde variant van Omgangskunde vaker te worden verzorgd door andere dan tweedegraads docenten Omgangskunde, maar een precieze verhouding is niet te geven. Dat geldt voor de opleidingen op zowel niveau 3 als niveau 4. Die beperkte inzet van tweedegraads docenten Omgangskunde komt ook terug in het aantal opgegeven fte.

Van de 44 respondenten die de eerdere vraag naar de inzet van docenten hebben beantwoord, konden 31 ook het aantal fte's voor hun tweedegraads docenten Omgangskunde noemen. Dat varieert van 0 tot 5 met enkele uitbijters naar boven⁷. Een kleine 20 respondenten rapporteren 0 tot 1,2 fte aan formatie voor tweedegraads docenten Omgangskunde, van wie de helft minder dan 1 fte (0,0 tot 0,8). Door 9 respondenten is 2 tot 5 fte aan formatie opgegeven en door 3 een nog grotere formatie (zie voetnoot). Een grotere vinden we uitsluitend bij respondenten uit de sector Zorg & Welzijn, en in de meeste gevallen bij respondenten die coördinator zijn van meerdere opleidingsrichtingen binnen die sector. In de vier andere hoofddomeinen die in de analyses zijn betrokken en waar te verwachten is dat Omgangskunde een plaats inneemt in het curriculum blijft de inzet van tweedegraads docenten Omgangskunde dus beperkt tot hooguit 1 volledige formatieplaats voor een tweedegraads bevoegde docent Omgangskunde.

4.3 Omgangskunde als apart vak

Zoals we hierboven zagen komt Omgangskunde als apart vak weinig voor. Opleidingen uit de domeinen Veiligheid & sport en Zorg & Welzijn vormen tot op zekere hoogte een uitzondering. De vragen over Omgangskunde als apart onderdeel zijn dan ook door slechts 14 respondenten, hoofdzakelijk uit de twee genoemde domeinen, beantwoord.

De meeste lessen waarin Omgangskunde als apart vak wordt gegeven zijn in het eerste leerjaar geprogrammeerd: op niveau 3 gemiddeld 45 uren en op niveau 4 gemiddeld 40. In het tweede leerjaar neemt dat in beide niveaus af: niveau 3 gemiddeld 35 en niveau 4 gemiddeld 30. Op beide niveaus is het aantal uren in het derde (en vierde) leerjaar 20. Over een heel schooljaar bekeken staat Omgangskunde als apart onderdeel in het eerste leerjaar gemiddeld dus niet meer dan 1 lesuur per week op de rooster en in het derde en vierde niet meer dan gemiddeld een half lesuur per week.

⁷ Bij 3 respondenten komen hogere aantallen (10, 14 en 100). Het gaat om respondenten die de verantwoordelijkheid hebben over een groter aantal opleidingsrichtingen of teams. Bij navraag bleek dat de respondent die 100 fte heeft opgegeven manager is van de branche Welzijn & Onderwijs op een roc met circa 15 onderwijsteams. Deze aantallen fte betreffen de branche met veel opleidingen. Veelal gaat het om team- of afdelingsmanagers/coördinatoren.

Die uren worden ook niet allemaal verzorgd door tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde. Procentuele lijken die docenten wel iets vaker te worden ingezet dan bij een geïntegreerd aanbod van Omgangskunde, maar het aandeel van andere docenten is ook hier vrij groot.

Op niveau 3 (n=8) is de verdeling van respondenten als volgt:

- Uitsluitend tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde (2);
- Tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde of andere docenten (5);
- Uitsluitend andere docenten (1).

Op niveau 4 (n=9) is de verdeling:

- Uitsluitend tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde (3);
- Tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde of andere docenten (4);
- Uitsluitend andere docenten (2).

Het aantal fte voor tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde die de aparte lessen verzorgen varieert in het algemeen tussen 1 en 3.

Omgangskunde als apart vak komt minder vaak voor dan als een geïntegreerd onderdeel en hoofdzakelijk in twee hoofddomeinen waar het ook het meest is te verwachten: Veiligheid & sport en Zorg & Welzijn. Het aandeel van tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde lijkt iets groter dan bij een geïntegreerd aanbod. In combinatie met het beperkte aantal lesuren per jaar voor Omgangskunde als apart vak, lijkt dat ook redelijk consistent met het opgegeven aantal fte.

4.4 Inzet docenten Omgangskunde voor andere taken

Een deel van de tweedegraads docenten Omgangskunde voert naast lesgevende taken andere taken uit. Dat is op te maken uit de beantwoording van vragen over dit onderwerp. Om enigszins een beeld van de omvang van die inzet te kunnen vormen, moeten we eerst weten bij hoeveel respondenten tweedegraads docenten Omgangskunde de aparte en/of geïntegreerde lessen Omgangskunde in de betreffende opleidingsrichting(en) verzorgen.

Van de 55 respondenten uit de geselecteerde domeinen die aangaven dat Omgangskunde onderdeel is van het curriculum hebben er 39 opgegeven dat de lessen Omgangskunde (apart en/of geïntegreerd) deels of geheel worden verzorgd door tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde. Twee derde van die 39 respondenten is werkzaam in het domein Veiligheid & sport (6) of Zorg & Welzijn (21). De overige respondenten zijn teamleider of coördinator in het domein Economie & Administratie (4), Horeca (1), Toerisme & Recreatie (5) of Voedsel, Natuur & Leefomgeving (2).

Kijken we naar de inzet van tweedegraads docenten Omgangskunde voor andere dan lesgevende taken, dan komt dat voor in opleidingsrichting(en) van 29 van de 39 respondenten. Dat is bij ruim twee derde van de respondenten. Verreweg de meesten (23 van de 29) zijn coördinator of teamleider in het domein Veiligheid & Sport of Zorg & Welzijn. Welke aanvullende taken de tweedegraads docenten Omgangskunde uitvoeren en door hoeveel respondenten die taken zijn genoemd is in tabel 4.4 te vinden. De percentages tellen niet op tot 100, maar komen daar ver boven uit, omdat de bij een respondent

werkzame tweedegraads docenten Omgangskunde meer dan één aanvullende taak kunnen uitvoeren.

Tabel 4.4 Inzet voor andere dan lesgevende taken Omgangskunde (n=29)

<i>Andere dan lesgevende taken</i>	%
Coachen van studenten en/of optreden als mentor	100
Bijdragen aan de ontwikkeling van onderwijskundige vernieuwingen op school	72
Begeleiden van studenten in probleemsituaties	62
Fungeren als praktijkopleider	41
Begeleiden van groepsprocessen op school (bijv. teambuilding)	35
Bijdragen aan organisatieveranderingen op school	15
Anders	28

Niet alle aanvullende taken waar tweedegraads docenten Omgangskunde voor worden ingezet, zijn specifiek voor hen bedoeld.

Dat geldt allereerst voor de rol van *mentor of coach*. Door alle respondenten is gemeld dat docenten Omgangskunde dat als aanvullende taak in hun pakket hebben. Hoewel veel andere docenten in het mbo als mentor of coach optreden, is die rol mogelijk toch meer op het lijf geschreven van de docenten Omgangskunde en is dat een mogelijke verklaring dat alle respondenten die taak hebben genoemd.

Een tweede taak die niet exclusief tot het werkterrein van de docent Omgangskunde behoort, is die van *praktijkopleider*. Circa 40% van de respondenten heeft aangegeven dat hun docent(en) daar voor wordt/en ingezet.

Een derde terrein waar ook andere docenten een belangrijke rol kunnen vervullen, is het leveren van een bijdrage aan *onderwijskundige ontwikkelingen*. Door 72% van de respondenten is aangegeven dat in hun opleidingsrichting(en) in ieder geval een docent Omgangskunde daarin ook een taak heeft. Mede gezien dit vrij hoge percentage is niet uit te sluiten dat de docenten Omgangskunde vooral een inbreng hebben in een nadere invulling van hun eigen vakgebied in het curriculum (zowel naar inhoud als didactische uitvoering).

Twee van de taken waar naar gevraagd is lijken wel meer toegesneden op de expertise van de tweedegraads docenten Omgangskunde. Dat betreft het *begeleiden van studenten in probleemsituaties*, wat volgens 62% van de respondenten aanvullend wordt gedaan door die docenten en het *begeleiden van groepsprocessen op school*, wat gebeurt in de opleidingsrichting(en) bij 9 van de 29 respondenten (31%).

Een taak waarvan moeilijk is te zeggen of docenten Omgangskunde daar ook of vooral voor geëquipeerd zijn, is het leveren van *bijdragen aan de organisatieontwikkeling*. De cijfers geven aan dat ze daar in veel mindere mate dan bij de overige taken in worden betrokken. Slechts 4 respondenten (15%) melden deze rol voor hun tweedegraads docenten Omgangskunde.

Ontwikkelingen in de inzet voor aanvullende taken

De inzet van tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde voor andere dan lesgevende taken is de afgelopen drie jaar nauwelijks veranderd. Van de 39 respondenten bij wie een tweedegraads docent Omgangskunde lesgeeft in een of meer studierichtingen, hebben er 27 de vraag naar mogelijke trends beantwoord. Volgens 23 (85%) is de inzet van die docenten

in de afgelopen drie jaar ongeveer gelijk gebleven. Twee respondenten melden een afname van meer dan 10% en twee een toename van meer dan 10%.

De meeste tweedegraads docenten Omgangskunde worden dus ingezet voor andere dan lesgevende taken. Een deel van die taken, hoewel misschien iets beter op het lijf geschreven van deze docenten, zijn taken die ook door andere docenten worden uitgevoerd. Er zijn geen aanwijzingen dat het aanvullende takenpakket toeneemt, maar evenmin zijn er aanwijzingen voor een structurele afname.

4.5 Inzet tweedegraads docenten Pedagogiek

Hiervoor is de inzet van docenten gepresenteerd voor Omgangskunde, in deze paragraaf beschrijven we die inzet voor Pedagogiek. In de analyses voor Pedagogiek hebben we – in tegenstelling tot bij Omgangskunde – alle opleidingsdomeinen meegenomen. In de gesprekken met de vertegenwoordigers van de roc's was gebleken dat met name in opleidingen op niveau 4 aandacht wordt besteed aan de competentie 'Begeleiden', wat onder andere de afgestudeerden in staat moet stellen om als praktijkopleider op te treden. Dit vereist enige didactische vaardigheid. Bij het aanleren ervan kan de tweedegraads docent Pedagogiek een rol spelen.

Pedagogiek onderdeel van het curriculum

De vraag of Pedagogiek een onderdeel is van het curriculum, hetzij als zelfstandig vak, hetzij geïntegreerd in andere onderdelen, is door 84 respondenten beantwoord, van wie er 27 (32%) een bevestigend antwoord gaven. Een verdeling van de respondenten over de domeinen laat zien dat het vooral weer het domein Zorg & Welzijn is waar ook dit vakgebied relatief veel en/of relatief uitgebreid aan de orde komt (tabel 4.5). Uit de technische domeinen en het domein Handel & ondernemerschap tezamen gaat het om slechts 3 van de 18 respondenten.

Tabel 4.5 Pedagogiek als onderdeel in hoofddomeinen (aantallen respondenten)

<i>Hoofddomein</i>	<i>Pedagogiek onderdeel van curriculum</i>		
	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Wn</i>
Bouw en infra	2	1	0
Techniek en procesindustrie	1	3	1
Informatie en communicatietechnologie	0	1	0
Transport, scheepvaart en logistiek	0	1	0
Handel en ondernemerschap	0	8	0
Economie en administratie	1	12	0
Veiligheid en sport	2	7	0
Uiterlijke verzorging	1	2	0
Horeca en bakkerij	1	2	0
Toerisme en recreatie	0	7	0
Zorg & Welzijn	18	8	0
Voedsel, natuur en leefomgeving	1	3	1
Totaal	27	55	2

Evenals bij Omgangskunde komt Pedagogiek vaker geïntegreerd in andere onderdelen van het curriculum voor dan als een apart vak. Voor de opleidingen op niveau 3 en 4 is het beeld vergelijkbaar: 60% van de respondenten geeft aan dat het uitsluitend geïntegreerd wordt aangeboden, 32% dat het als geïntegreerd en als apart onderdeel op het rooster staat en bij slechts 2 respondenten (7%) wordt Pedagogiek uitsluitend als apart vak aangeboden. Pedagogiek als apart vak komt alleen voor in het domein Zorg & Welzijn en de combinatie met een geïntegreerd aanbod komt in dat domein het meest voor.

Het aantal lesuren dat per jaar wordt besteed aan Pedagogiek als apart vak is door slechts 9 respondenten opgegeven. Voor beide opleidingsniveaus en voor alle drie (vier) leerjaren loopt de opgave sterk uiteen, namelijk van 15 tot 90. Bij meer dan 20 lesuren per jaar gaat het om respondenten die de twee of drie studierichtingen binnen Zorg & Welzijn vertegenwoordigen. Gezien het geringe aantal respondenten dat de vragen over het aantal lesuren heeft beantwoord heeft een gemiddelde weinig waarde.

Inzet tweedegraads docenten Pedagogiek voor lesgevende taak

Als Pedagogiek onderdeel is van het curriculum wil dat nog niet zeggen dat de lessen automatisch door tweedegraads bevoegde docenten Pedagogiek worden verzorgd. Dat geldt voor Pedagogiek als geïntegreerd vak en als apart vak.

Wat betreft Pedagogiek als *geïntegreerd onderdeel* in het curriculum hebben verreweg de meeste respondenten voor zowel de opleidingen op niveau 3 als op niveau 4 opgegeven dat het aanbod deels wordt verzorgd door tweedegraads docenten Pedagogiek en deels door andere docenten (niveau 3: 91% en niveau 4 82%). Twee respondenten gaven voor beide niveaus aan dat andere dan tweedegraads bevoegde docenten Pedagogiek het onderwijs verzorgen. Op beide opleidingsniveaus staat Pedagogiek als geïntegreerd onderdeel gemiddeld voor minder dan een lesuur per week op het rooster.

Pedagogiek als *apart onderdeel* komt minder vaak voor. De vraag wie de lessen verzorgt is dan ook door slechts 12 respondenten beantwoord. Opmerkelijk is dat ook hier de meeste respondenten aangeven dat de lessen zowel door tweedegraads bevoegde docenten Pedagogiek als door andere docenten worden verzorgd. Een paar respondenten (3 voor niveau 3 en 2 voor niveau 4) rapporteerden dat uitsluitend tweedegraads bevoegde docenten Pedagogiek worden ingezet.

Het *aantal fte* aan tweedegraads bevoegde docenten Pedagogiek voor de geïntegreerde en de aparte lessen loopt uiteen van 1 tot 5 met een gemiddelde tussen de 2 en 3 fte⁸. In de meeste gevallen gaat het om het domein Zorg & Welzijn.

Inzet tweedegraads docenten Pedagogiek voor niet-lesgevende taak

De vraag of tweedegraads docenten Pedagogiek ook voor niet-lesgevende taken worden ingezet, is door 25 respondenten beantwoord. De meesten (23 van de 25; 92%) bevestigen dat. In tabel 4.6 is opgenomen welke taken het betreft.

⁸ Ook zijn er uitschieters: 15,1 en 50 fte. Navraag leert dat het ook hier gaat om respondenten hoger in de organisatie die aantallen fte vermelden voor een groter aantal teams/opleidingsrichtingen in de sector Zorg & welzijn.

Het beeld komt grotendeels overeen met dat voor de inzet van tweedegraads docenten Omgangskunde. Vrijwel alle respondenten noemen de inzet als mentor of coach (96%). Dit is geen specifieke taak voor deze docenten. Dat geldt eveneens voor de rol van praktijkopleider die volgens de helft van de 23 respondenten door een of meer van hun docenten Pedagogiek wordt vervuld en voor het bijdragen aan organisatieveranderingen (door een kwart van de respondenten genoemd).

Tabel 4.6 Inzet tweedegraads docenten Pedagogiek voor andere dan lesgevende taken (n=23)

<i>Andere dan lesgevende taken</i>	<i>%</i>
Coachen van studenten en/of optreden als mentor	96
Begeleiden van studenten in probleemsituaties	74
Bijdragen aan de ontwikkeling van onderwijskundige vernieuwingen op school	74
Fungeren als praktijkopleider	52
Begeleiden van groepsprocessen op school (bijv. teambuilding)	30
Bijdragen aan organisatieveranderingen op school	26
Anders	26

Taken die meer toegesneden lijken op de expertise van de tweedegraads bevoegde docenten Pedagogiek en waar zij ook vrij vaak voor worden ingezet, zijn het begeleiden van studenten in probleemsituaties en een bijdrage leveren aan de onderwijskundige vernieuwingen (elk door driekwart van de respondenten genoemd).

5 Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo: vraagzijde

In dit hoofdstuk staat de vraag naar de behoefte aan huidige en toekomstige tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek centraal. Op twee manieren is hiernaar gevraagd. Allereerst is gevraagd of tweedegraads docenten Omgangskunde dan wel Pedagogiek de afgelopen 3 jaar meer, minder of evenveel lessen Omgangskunde zijn gaan geven in de betreffende opleidingsrichtingen. Voor een inschatting van de nabije behoefte aan tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek kan het namelijk behulpzaam zijn te weten hoe de behoefte aan die docenten zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld. Dit komt in paragraaf 5.1 aan de orde.

Ook het aantal vacatures kan een indicatie opleveren van de (ontwikkeling in de) behoefte aan tweedegraads bevoegde docenten Omgangskunde en Pedagogiek. Daarom is gevraagd naar het aantal vacatures voor die docenten in schooljaar 2011/'12 (paragraaf 5.2).

5.1 De behoefte aan tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek

Omgangskunde

Door 30 respondenten is de vraag beantwoord naar trends in het aantal lessen dat de afgelopen drie jaar voor Omgangskunde op het rooster stond (tabel 5.1).

Tabel 5.1 Trends in behoefte aan docenten Omgangskunde (n niveau 3=30; bij niveau 4=29)

<i>Trend in lessen Omgangskunde (010-2012)</i>	<i>Niveau 3</i>	<i>Niveau 4</i>
25% of minder lessen	0	0
10-25% minder lessen	3	3
0-10% minder lessen	3	7
gelijk	77	69
0-10% meer lessen	10	10
10-25% meer lessen	3	7
25% of meer lessen	3	3

De meeste respondenten die zicht hebben op de ontwikkelingen, geven te kennen dat het aantal lessen de afgelopen 3 jaar (ongeveer) gelijk is gebleven (niveau 3: ruim 75%; niveau 4: bijna 70%). Het percentage respondenten dat een (lichte) toename heeft opgemerkt verschilt niet duidelijk van het percentage dat juist een afname constateerde.

Dit beeld van een grotendeels gelijkblijvende inzet is een aanwijzing dat niet te verwachten is dat de behoefte aan tweedegraads docenten Omgangskunde de komende tijd veel zal veranderen.

Ook voor de niet-lesgevende taken van docenten Omgangskunde geldt dat de inzet de afgelopen drie jaar ongeveer gelijk is gebleven. Meer dan 8 op de 10 respondenten (n=27) gaven te kennen dat de omvang niet of nauwelijks is veranderd.

Het beeld van een redelijk stabiele vraag lijkt aardig robuust gezien verreweg de meeste respondenten geen of weinig veranderingen hebben opgemerkt. Gezien het geringe aantal respondenten dat de vraag heeft beantwoord moeten toch enige slagen om de arm worden gehouden.

Pedagogiek

De afgelopen 3 jaar is de taakomvang in lesuren in opleidingen op niveau 3 en niveau 4 voor tweedegraads docenten Pedagogiek volgens 17 van de 20 respondenten niet of nauwelijks veranderd. Twee respondenten rapporteren een toename van meer dan 10% en een respondent een afname van meer dan 10%.

Wat betreft niet-lesgevende taken geeft driekwart van de 20 respondenten te kennen dat de afgelopen 3 jaar de inzet van tweedegraads docenten Pedagogiek gelijk is gebleven. Van de overige respondenten geven enkelen aan dat die inzet wat toeneemt en enkelen dat deze iets afneemt.

Ook wat betreft Pedagogiek zijn er geen aanwijzingen voor een trendmatige toe- of afname in de omvang van lessen Pedagogiek. Gegeven het nog geringere aantal respondenten dan bij Omgangskunde dat de vragen heeft beantwoord (n=20), is meer voorzichtigheid bij de interpretatie van de uitkomsten geboden.

5.2 Vacatures voor Omgangskunde en Pedagogiek

Er is bij de respondenten geïnformeerd naar het aantal vacatures voor tweedegraads docenten Omgangskunde en Pedagogiek in het schooljaar 2011-2012. Bij die vraag is een onderscheid gemaakt tussen vacatures voor lesgevende en niet-lesgevende taken.

Omgangskunde

De vraag naar het aantal vacatures voor *lesgevende taken* in het vak Omgangskunde (apart dan wel geïntegreerd aangeboden) is beantwoord door 76 respondenten. De behoefte aan tweedegraads docenten Omgangskunde voor lesgevende taken varieerde per respondent van 0 tot 3 fte⁹ met een gemiddelde van bijna 0,2 fte. Bij ruim driekwart van de respondenten (58) was er geen vacature in 2011-2012, bij iets minder dan een kwart (18) wel. Bij de meesten van hen (20% van de 76) liep de behoefte uiteen van 0,1 tot 1 fte, bij niet meer dan drie respondenten was de vacatureruimte groter, namelijk respectievelijk 1½, 2 en 3 fte. Als gecorrigeerd wordt voor het verschillend aantal opleidingsrichtingen waar respondenten coördinator of teamleider over zijn, dan komt het gemiddeld aantal vacatures per respondent per opleidingsrichting uit op 0,12 fte. Dat gemiddelde is voor het gehele mbo-veld sterk geflatteerd omdat, zoals eerder aangegeven, domeinen waar Omgangskunde een geringe rol speelt niet of veel minder zijn vertegenwoordigd in de steekproef.

Zorg & Welzijn, het domein waar de meeste tweedegraads docenten Omgangskunde emplooi vinden, is juist relatief goed vertegenwoordigd in de steekproef. Een aparte berekening kan voor dat domein dan ook een redelijke schatting opleveren van de totale

⁹ Een, in een eerdere voetnoot genoemde respondent die coördinator is van een groot aantal teams rapporteerde 8 vacatures. Deze respondent is buiten de berekeningen gelaten.

vacatureruimte aan fte in dat domein in het mbo. Alleen in dat domein komen ook vacatures van 1 of meer fte voor. Gemiddeld per respondent komt de vacatureruimte uit op 0,44 fte. Gecorrigeerd voor het aantal opleidingsrichtingen waar een respondent coördinator of teamleider is, is het gemiddelde 0,22 fte per respondent per opleidingsrichting. Uitgaande van 42 roc's met 5 verschillende opleidingsrichtingen in het domein Zorg & Welzijn¹⁰ zou in 2011-2012 de vacatureruimte van circa 46 fte aan lesgevende taken voor tweedegraads docenten Omgangskunde hebben betekend.

In de opleidingsrichting(en) van de 72 respondenten die de vraag naar vacatures in 2011-2012 voor *niet-lesgevende taken* hebben beantwoord, liep de vacatureruimte in fte's uiteen van 0 tot 3 fte. Vacatures kwamen voor bij 12 van de 74 respondenten. Bij 4 ging het om minder dan 1 fte (0,2 en 0,3 fte), bij 3 om 1 fte en bij 5 respondenten om vacatures van 1,8 tot 3,0 fte. De helft van de respondenten die een vacature meldde, behoort tot het domein Zorg & Welzijn. De andere vacatures betroffen domeinen behorend tot de sector Economie & handel en Uiterlijke verzorging. De respondenten uit de domeinen vallend onder de sector Techniek en Landbouw hadden in 2011-2012 geen vacatures voor tweedegraads docenten Omgangskunde als het gaat om niet-lesgevende taken.

Per respondent is gemiddeld 0,19 fte aan vacatureruimte opgegeven, wat weer gecorrigeerd voor het aantal opleidingsrichtingen per respondent per opleidingsrichting neerkomt op gemiddeld 0,12 fte aan vacatures voor niet-lesgevende waar een tweedegraads docent Omgangskunde voor is gevraagd. Dat het een sterk geflatteerd gemiddelde is, is hierboven bij lesgevende taken duidelijk gemaakt.

Een berekening voor het domein Zorg & Welzijn is ook hier zinvol. De vacatureruimte in 2011-2012 was bij de respondenten uit dat domein gemiddeld 0,41 en 0,16 als gecorrigeerd voor het aantal opleidingsrichtingen. Maken we hier dezelfde berekening als bij lesgevende taken, dan levert dat een grove schatting van circa 36 fte op voor dat domein in alle roc's.

De niet-lesgevende taken waar een vacature voor open stond zijn tamelijk divers, zoals uit de opsomming duidelijk maakt: mentoraat, zorgcoördinator, coördinator beroepspraktijkvorming (bpv), praktijkbegeleider, stagebegeleider, studie- of leerloopbaanbegeleider, methodische beroepsvorming, ondersteunende taken, procesbegeleiding projectonderwijs. Daarnaast is ook een vacature genoemd voor een lesgevende taak in een ander vakgebied (docent sociaal culturele vorming).

Pedagogiek

De vacatures die in 2011-2012 open stonden voor een tweedegraads bevoegd docent Pedagogiek worden ook weer apart beschreven voor lesgevende en niet-lesgevende taken.

Voor *lesgevende taken* ten behoeve van lessen Pedagogiek (apart of geïntegreerd) was er in 2011-2012 bij niet meer dan 5 van de 74 respondenten die de vraag hadden beantwoord een vacature. Die varieerde van 0,5 tot 3¹¹. Op één na (ICT) betrof het vacatures in het domein Zorg & Welzijn met in totaal 7,5 fte aan vacatures.

Bij de respondenten uit het domein Zorg & Welzijn ging het in totaal 7,5 fte aan vacatures.

¹⁰ In die berekening worden kleine en grote roc's door elkaar geslagen, alsook roc's met minder dan 5 opleidingsrichtingen in het domein Zorg & welzijn en roc's met een grotere afdeling Zorg & welzijn.

¹¹ De respondent met 5 vacatures is hierbuiten gelaten. Zie voetnoot 10.

Gemiddeld is 0,41 fte per respondent uit dat domein en gecorrigeerd voor het aantal opleidingsrichtingen om 0,22 fte.

Wat betreft *niet-lesgevende taken* waar een tweedegraads bevoegd docent Pedagogiek voor werd gevraagd in 2011-2012 is door 4 van de 74 respondenten een vacature opgegeven, respectievelijk van 1 fte, 2 fte (2x) en 3 fte. Alle vier de vacatures stonden open in het domein Zorg & Welzijn, tezamen goed voor 8 fte.

Taken waar de tweedegraads docenten voor gevraagd werden zijn: coördinator bpv, docent ontwikkelingspsychologie en schoolloopbaanbegeleiding.

Bijlage 1 Overzicht hbo's met 2e graads Omgangskunde

Dit overzicht bevat informatie over de bacheloropleiding leraar Omgangskunde 2^e graads op Fontys hogescholen, de Noordelijke hogeschool Leeuwarden (NHL), de hogeschool Leiden en Utrecht, zoals vermeld op websites van de betreffende hogescholen. Zoveel mogelijk wordt aangesloten bij de bewoordingen van de hogescholen zelf.

	<i>Hs. Fontys Tilburg</i>	<i>NHL</i>	<i>Hs. Leiden</i>	<i>Hs. Utrecht</i>
Inhoud opleiding	<p>In het vak Omgangskunde staan communicatie, gedrag en gedragsverandering voor zelfredzaamheid centraal. Onderwerpen die bij Omgangskunde horen: sociale vaardigheden, burgerschap. Specifieke onderdelen: faalangstreductietrainingen, leefstijl, drama/expressie, themadagen over bijv. seksualiteit en verslaving. Over de opbouw van de opleiding lezen we het volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaar 1: kennismaking met v.o., mbo. Uiteraard veel over vak Omgangskunde en lesgeven. Ook inzicht in speciaal onderwijs: De student verdiept zich in leerlingen met een 'rugzakje', zij die extra begeleiding nodig hebben • Hoofd fase (jaar 2 en 3): in deze fase komen leerlingen met stoornissen aan bod. Men leert signaleren, diagnosticeren, verwijzen en handelingsplannen maken. Verder krijgt men een brede scholing in de algemeen vormende vakken. Ook leert de student de onderwijsorganisatie beter kennen en 	<p>De studie bestaat uit een deel vakkennis en vakdidactiek en een deel onderwijskundige beroepsvoorbereiding. 'Als leraar Omgangskunde bent u specialist in sociale interactie waarbij u zichzelf, in relatie tot de ander, als instrument inzet'. Tijdens de studie wordt veel aandacht besteed aan: socialisatieprocessen, communicatieve vaardigheden, groepsdynamische processen, beroepshouding, opvoeden en begeleiden van diverse doelgroepen, intervisie en collegiale consultatie. Men verdiept zich in het vak Omgangskunde en in de theoretische achtergronden op het gebied van onderwijskunde. Onderdelen daarbij: differentiatie, evaluatie, gedrags- en leerproblemen, leerpsychologie, leerbegeleiding en zorgverbreding. Voor didactiek en Pedagogiek volgt men onderwijs op het gebied van onderwijskunde, adolescentiepsychologie, klassenmanagement, praktijkonderzoek en leerlingbegeleiding.</p>	<p>De lerarenopleidingen zijn competentiegericht opgezet en bestaan uit een vakinhoudelijk deel en een beroepsinhoudelijk deel. Specifiek voor de Ad wordt vermeld dat die bedoeld is voor mbo-opgeleiden of zittende docenten die tegen de studieduur en studielast opzien van een bachelor of snel een onderwijsbevoegdheid willen halen. Voor zowel Omgangskunde (OK) en GezondheidsZorg & Welzijn (GW) geldt dat de bachelor en de Ad-opleiding met hetzelfde propedeuseprogramma starten. Na het behalen van de propedeuse kan men overstappen van de BA naar Ad (of omgekeerd), zo ook tussen OK en GW. Met een extra inspanning kan men een lesbevoegdheid voor beide vakken halen.</p> <p>In het Engels wordt de opleiding aangeduid als Teacher Education in Social Skills.</p>	<p>De opleiding kent twee hoofdgebieden: de vakcomponent (waarin 'omgaan met mensen' en ontwikkelingsprocessen centraal staan en de beroepscomponent. In de beroepscomponent 'komen kennis en vaardigheden aan de orde waarmee de school in staat is professioneel te handelen op de manier die bij een specifieke situatie past'. Tijdens het eerste jaar krijgt men inzicht in het leraarschap in de praktijk en vormt men zich een beeld van aanstaande leerlingen. Men verdiept zich in het omgaan met jongeren en het contact met mensen in diverse beroepssituaties. De student leert in te spelen op verschillen in waarden, normen, behoeftes en gewoontes van mensen en daar op een professionele manier mee om te gaan. Er is aandacht voor vaardigheden als jezelf openstellen voor anderen, anderen te begrijpen en leren zichzelf te helpen. Er worden cursussen gegeven als: 'Omgaan met jongeren en 'Samenwerken, leren</p>

Hs. Fontys Tilburg	NHL	Hs. Leiden	Hs. Utrecht
<p>leer je over management, teams, organisatieverandering en organiseren van het leerproces.</p> <ul style="list-style-type: none"> Afstudeerfase *(jaar 4): specialisatie via minor. Afstudeeronderzoek en afrondende stage. 			<p>door interactie'. In het project 'Docent Omgangskunde in de praktijk' onderzoekt men hoe en wat de werkzaamheden van een docent Omgangskunde in de verschillende werkvelden zijn.</p>
<p>Takenpakket docenten</p> <p>Men is bekwaam om les te geven in het vakgebied, leerlingen en docenten te begeleiden in probleemsituaties en (school) organisaties te ondersteunen bij veranderingen.</p> <p>De docent Omgangskunde komt in schoolorganisaties ook aan het werk als begeleider van studenten, als praktijkopleider en wordt vaak als deskundige in groeps- en ontwikkelingsprocessen betrokken bij de teambuilding van docenten.</p>	<p>Men wordt een coach en inspirator voor jonge mensen. Naast lesgeven denkt u mee over de organisatie van het onderwijs, overlegt met uw vakgroep en organiseert excursies. Na de studie beschikt men over een lesbevoegdheid voor Omgangskunde 2^e graads, uitsluitend bevoegd tot het geven van het vak Omgangskunde dat vrijwel alleen wordt gegeven in het mbo.</p>	<p>Het vak Omgangskunde omvat sociale vaardigheden, burgerschap, beroepshouding en persoonlijke ontwikkeling. Bij Omgangskunde staat communicatie, gedrag en gedragsverandering voor zelfredzaamheid en sociale integratie centraal. De docent leert leerlingen functioneren in de maatschappij, in een beroep en op de werkvloer. 'Maar u begeleidt ook groepsprocessen, u coacht individuele leerlingen of u werkt met het docententeam aan een gezond schoolklimaat'.</p>	<p>Allereerst begeleidt, motiveert en inspireert een docent leerlingen. Maar hij/zij doet meer dan lesgeven. Hij/zij maakt actief deel uit van een onderwijsteam, is samen met collega's verantwoordelijk voor een prettige leeromgeving. Ook draagt hij/zij bij aan de ontwikkeling van onderwijskundige vernieuwingen en actualiseert vakinhouden.</p>
<p>Beroeps-mogelijkheden</p> <p>Na het afstuderen kan men aan de slag in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie (bve). Het getuigschrift van de bacheloropleiding Leraar Omgangskunde 2^e graads geeft een lesbevoegdheid voor het vak Omgangskunde. Dit vak wordt voornamelijk op het mbo gegeven. Daarnaast kan men terecht in het vmbo en de onderbouw van havo en vwo, mits het vak Omgangskunde op de lessentabel staat.</p> <p>Verder lezen we: 'In het mbo is competentiegericht</p>	<p>Volgens de website is de werkgelegenheid voor docenten momenteel redelijk.</p>	<p>Het werkveld van docenten Omgangskunde met een 2^e graads bevoegdheid betreft vooral het mbo/bve. Ze kunnen ook aan de slag als praktijkopleider, die 'stagiaires begeleidt in instellingen voor gezondheidszorg of welzijn'. Van de alumni geeft ruim 70% aan dat de opleiding een goede basis biedt om te starten op de arbeidsmarkt (Bron: HBO-monitor).</p> <p>Zie voor enkele cijfers over de opleiding Omgangskunde van de hs.</p>	

	Hs. Fontys Tilburg	NHL	Hs. Leiden	Hs. Utrecht
	<p>onderwijs volop in ontwikkeling. Dit vraagt een rolverandering van zowel leerlingen als leerkrachten. Als leraar Omgangskunde kun je deze rolverandering uitstekend begeleiden. Je bent daarnaast de aangewezen persoon voor mentorschap of begeleiding op een leerplein. Je verzorgt lessen Omgangskunde of afgeleiden daarvan, zoals agogiek, communicatie, persoonlijke ontwikkeling en groepsdynamica. Je bent bekwaam in onder andere coaching en het geven van trainingen en bijscholing'.</p> <p>Interessant is nog het volgende: 'De docent Omgangskunde komt in veel schoolorganisaties ook aan het werk als begeleider van studenten, als praktijkopleider en wordt vaak betrokken bij de teambuilding van docenten. Als deskundige in groeps- en ontwikkelingsprocessen ondersteun je (onderwijs)organisaties bij veranderingen'.</p>		Leiden onderaan.	
Kopopleiding	<p>Als men via de kopopleiding Omgangskunde de tweedegraads bevoegdheid wilt gaan halen, dan beschikt men al over veel competenties die voor de professionele Omgangskunde van belang zijn. Tijdens de opleiding van 1 jaar krijgt men daarom vooral les in deficiënties:</p> <ul style="list-style-type: none"> • algemene didactiek en vakdidactiek • onderwijskunde, onderwijsontwikkeling en onderwijsorganisatie. Men verdiept zich o.a. in veranderingsprocessen. 		De kopopleiding Omgangskunde is bedoeld voor hen met hbo- of wo-bachelor met een van de volgende vooropleidingen: sph, mwd, cmv, hrm, Pedagogiek of psychologie.	

Bijlage 2 Onderzoeksvragen uit offerte

In de offerte worden de volgende onderzoeksvragen vermeld:

1. Wat is de vraag naar docenten Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo?
 - 1.1 Wat is de behoefte van mbo-instellingen aan leraren voor het geven van de vakken Omgangskunde en Pedagogiek?
 - 1.2 Hoeveel uren worden deze vakken gegeven in het mbo? Wat is hierin de ontwikkeling?
 - 1.3 Hoeveel werknemers zijn daarvoor nodig?

2. Op welke wijze en voor welke taken worden docenten Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo ingezet?
 - 2.1 In hoeverre worden de vakken verzorgd door afgestudeerden aan de lerarenopleidingen voor Omgangskunde en Pedagogiek?
 - 2.2 Hoeveel afgestudeerden aan de lerarenopleidingen voor Omgangskunde en Pedagogiek hebben mbo-instellingen in dienst?
 - 2.3 Welk deel van de lesuren Omgangskunde en Pedagogiek verzorgen zij?
 - 2.4 Indien afgestudeerden Omgangskunde/Pedagogiek niet alle lessen verzorgen:
 - 2.4.1 Hoe vullen mbo-instellingen de overige lesuren in?
 - 2.4.2 In hoeverre gaat het daarbij om bevoegde leraren?
 - 2.5 In hoeverre zetten mbo-instellingen de docenten Omgangskunde en Pedagogiek in voor andere taken? In hoeverre gaat het daarbij om andere vakken en in hoeverre om andere taken dan lesgeven (studentbegeleider, praktijkopleider, teambuilding, etc)?

3. Wat is de huidige en toekomstige vraag naar docenten Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo, gelet op vacatures?
 - 3.1 Hoeveel vacatures hebben mbo-instellingen voor de vakken Omgangskunde en Pedagogiek?
 - 3.2 Hoeveel vacatures hebben mbo-instellingen voor de andere vakken?
 - 3.3 Hoe verhoudt zich het aantal vacatures voor Omgangskunde en Pedagogiek zich tot het aantal vacatures voor andere vakken in het mbo?

4. Hoe verhoudt de vraag naar leraren in de vakken Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo zich tot het aanbod van afgestudeerden aan de lerarenopleidingen voor Omgangskunde en Pedagogiek?
 - 4.1 Hoeveel studenten studeren jaarlijks af aan de lerarenopleidingen voor Omgangskunde en Pedagogiek? Wat is hierin de ontwikkeling?
 - 4.2 Welk deel daarvan heeft een zogenaamde kopopleiding gevolgd?

Bijlage 3 Onderzoeksaanpak

Het onderzoek naar tweedegraads docenten Omgangkunde en Pedagogiek is in drie delen opgezet: een vooronderzoek om in beeld te krijgen onder welke namen en in welke vormen de vakken Omgangkunde en Pedagogiek in het mbo voorkomen, het onderzoek naar het aanbod van die docenten op de hogescholen en een onderzoek naar de plaats van die vakken in het mbo en de inzet van de docenten Omgangkunde en Pedagogiek daarin. De aanpak en werkwijze worden voor elk van die onderdelen hieronder successievelijk beschreven.

Vooronderzoek

Het doel van het vooronderzoek was te achterhalen bij welke opleidingen in het mbo Omgangkunde en Pedagogiek een (belangrijke) rol spelen. Vanuit dat doel is gepolst hoe Omgangkunde en Pedagogiek in het onderwijs vorm krijgen en onder welke benamingen.

De dataverzameling voor de beantwoording van de eerste drie onderzoeksvragen vereiste het nodige voorbereidende werk. In de meeste mbo-instellingen zijn de noodzakelijke gegevens voor de beantwoording van die vragen niet centraal beschikbaar¹². Daar zijn de gegevens te specifiek voor en zijn de opleidingen (kwalificatiedossiers) met onderdelen Omgangkunde en Pedagogiek vaak in relatief zelfstandige afdelingen¹³ ondergebracht. Bovendien zijn de beide vakken niet als deelkwalificaties zichtbaar, maar zijn ze 'verborgen' in lesprogramma's die meestal niet op de websites van de instellingen zijn te vinden. Een bijkomend probleem is dat de termen 'Omgangkunde' en 'Pedagogiek' geen algemeen gebruikte termen in het mbo zijn voor het onderwijs in die vakken. En ook de inhoud van die vakken kan verschillen tussen kwalificatiedossiers. Dat is niet zo verbazingwekkend als we bedenken dat die onderdelen in zeer uiteenlopende opleidingen voorkomen. Een eerste verkenning leverde kwalificatiedossiers op zoals verpleegkundige, medisch secretaresse, sportbegeleider, kapper en gastheer/gastvrouw.

Het niet centraal kunnen opvragen van de gegevens bij de meeste instellingen, het niet zichtbaar zijn van Omgangkunde en Pedagogiek in kwalificatiedossiers (en deelkwalificaties) in combinatie met verschillen in termgebruik voor die beide vakken maakte een aantal verkennende activiteiten noodzakelijk alvorens de eigenlijke dataverzameling te kunnen starten.

- Allereerst is bij enkele Kenniscentra voor beroepsonderwijs en bedrijfsleven (Kenwerk, Calibris, KCH, Aequor, Kenteq) navraag gedaan wat de betekenis van Omgangkunde en Pedagogiek is in relatie tot competenties c.q. werkprocessen die vermeld staan in kwalificatiedossiers. Tevens is bij de Kenniscentra geïnformeerd onder welke namen de twee vakken bekend zijn in de kwalificatiedossiers en in welke opleidingsdomeinen Omgangkunde en Pedagogiek in het curriculum voornamelijk voorkomen.

¹² In een paar gevallen hebben roc's geprobeerd de vragenlijst centraal in te vullen vanuit de afdeling/dienst P&O. Die pogingen zijn uiteindelijk gestrand, omdat ze voor de betreffende afdeling/dienst een te groot beslag zouden doen op de beschikbare tijd. Genoemde afdelingen/diensten staan te ver van het onderwijsgebeuren af om de vragen goed te kunnen beantwoorden.

¹³ Veel mbo-instellingen hebben het onderwijsaanbod op verschillende manieren in relatief zelfstandige eenheden ingedeeld. De naamgeving verschilt tussen instellingen: werkmaatschappij, unit, sector, afdeling zijn enkele van die namen. In deze offerte wordt voor die indelingen de term 'afdeling' gebruikt.

- De kwalificatiedossiers (crebo's) zijn geanalyseerd op de mate waarin competenties worden genoemd die verband houden met Omgangskunde, geordend naar opleidingsdomeinen. Het gaat dan om competenties die in kwalificatiedossiers worden aangeduid als noodzakelijk voor het uitvoeren van werkprocessen als: aansturen, begeleiden, aandacht/begrip, samenwerken/overleggen, relaties/netwerken, overtuigen/beïnvloeden, behoeften klant. Dit leidde tot een overzicht van opleidingsdomeinen waar Omgangskunde een belangrijke positie inneemt.
- Daarnaast is bij een aantal aoc's en vakscholen geïnformeerd naar de relevantie van Omgangskunde en Pedagogiek. Dit leidde tot de constatering dat Omgangskunde en Pedagogiek en de daarmee verbonden competenties bij aoc's en vakscholen een ondergeschikte positie innemen.

Het vooronderzoek leidde dus tot een beter beeld van de begrippen Omgangskunde en Pedagogiek en de daarmee verbonden competenties en werkprocessen, tot een scherpere bepaling waar in het mbo Omgangskunde en Pedagogiek een rol spelen en tot de constatering dat Omgangskunde en Pedagogiek bij aoc's en vakscholen van ondergeschikt belang zijn.

Onderzoek bij roc's

Ten behoeve van de bepaling van de rol van Omgangskunde en Pedagogiek in het mbo, de inzet van docenten Omgangskunde en Pedagogiek en de vraag naar deze docenten is een vragenlijst ontwikkeld. Met de afname van de digitale vragenlijst is gepoogd een antwoord te formuleren op de eerste drie onderzoeksvragen.

De vragenlijst bestond uit de volgende onderwerpen:

- Een bepaling van de opleidingsdomeinen en –richtingen.
- Een bepaling van de leerweg (bol/bbl) en het niveau van de opleiding(en) (3 of 4¹⁴).
- De vraag of Omgangskunde dan wel Pedagogiek een onderdeel vormt van het curriculum.
- De vormgeving van Omgangskunde en Pedagogiek binnen het curriculum (als apart vak, geïntegreerd met andere vakken in competenties, beide).
- De rol van docenten Omgangskunde (en Pedagogiek) bij de geïntegreerde variant of bij de aparte variant.
- Het aantal fte dat zij bij de ene of de andere variant worden ingezet.
- In het geval van de aparte variant: het aantal uren dat er ongeveer gemiddeld per leerjaar wordt gegeven.
- Een inschatting van de ontwikkeling van het aantal aparte lessen voor de afgelopen 3 jaar.
- De inzet van docenten Omgangskunde en Pedagogiek voor andere dan lesgevende taken en een inschatting van de ontwikkeling daarin.
- Een aanduiding van het aantal vacatures.

¹⁴ De redenen om het onderzoek te beperken tot niveau 3 en 4 zijn deels van inhoudelijke aard, deels praktisch. Uit de gesprekken met Kenniscentra kwamen geluiden dat Omgangskunde en Pedagogiek in (bepaalde) opleidingen 3/4 een grotere rol spelen dan in opleidingen 1/2. Deze indruk werd min of meer ondersteund op grond van de analyse van de kwalificatiedossiers. De praktische reden was dat het formulier door toevoeging van niveau 1/2 extra ingewikkeld zou worden.

Allereerst is aan centrale personen van roc's een mail verstuurd met een uiteenzetting van de achtergrond en het doel van het onderzoek en het verzoek gegevens op te sturen (naam, functie, emailadres, telefoonnummer) van personen dieper in de organisatie met kennis over Omgangskunde en Pedagogiek en de inzet van docenten daarbij. Daarbij valt te denken aan teamleiders, afdelingsleiders e.d. We hebben aangegeven dat we in principe het onderzoek roc-breed zouden willen houden, maar als dat een te grote belasting zou vormen men zich zou kunnen beperken tot de opleidingen waar Omgangskunde en Pedagogiek van belang zijn.

De personen op centraal niveau waren zeer verschillend, van leden van CvB, directeuren van stafafdelingen (denk aan kwaliteitszorg, onderwijsontwikkeling, p&o) tot medewerkers van bestuursbureaus. In de nodige gevallen verwees die persoon weer door naar andere personen die meer in aanmerking kwamen. Afhankelijk van de aard van de organisatie van het roc konden er meer te benaderen personen zijn. Aan het CvB van de roc's is een brief gestuurd waarin zij op de hoogte zijn gesteld dat het onderzoek op hun roc zou plaatsvinden.

Uiteindelijk is er een lijst gegroeid van 209 personen. Deze personen hebben een mail gekregen met een vooraankondiging van het onderzoek. Daarin werd een toelichting gegeven op het onderzoek en werd er op gewezen dat zij binnen enkele dagen via SurveyMonkey een verzoek zouden krijgen om de vragenlijst digitaal in te vullen. Na zo'n 10 dagen is een rappel uitgegaan.

Uiteindelijk hebben 126 respondenten de vragenlijst ingevuld, een respons van 60%. Naast redenen als tijdgebrek, andere prioriteiten, de complexiteit van de vragenlijst wordt door enkele respondenten als reden van niet-deelname genoemd dat het onderzoek zich beperkt tot niveau 3 en 4 van het mbo. Volgens deze respondenten wordt er in hun opleidingen 1 en 2 de nodige aandacht gegeven aan Omgangskunde of daaraan gerelateerde onderwerpen.

In het algemeen zijn vragen waarin gevraagd is naar aantallen matig ingevuld. Wij hebben ons afgevraagd of mogelijk de teamleiders – het niveau waarop we met de vragenlijst zijn ingestoken – onvoldoende zicht hebben op aantallen we die misschien op een ander niveau hadden moeten achterhalen, bijvoorbeeld via P&O. Bij twee roc's was de afdeling P&O bereid de vragenlijst in te vullen met als reden om hun eigen medewerkers niet te belasten. Uiteindelijk is dat niet gelukt, vanwege de grote belasting voor de afdeling om de gegevens binnen de eigen organisatie te achterhalen. In elk geval was duidelijk dat P&O de gewenste gegevens niet eenvoudig kon ophoesten.

Onderzoek bij hbo-opleidingen Omgangskunde en Pedagogiek

Naast kennisname van informatie van de websites van de hogescholen die tweedegraads lerarenopleidingen Omgangskunde en Pedagogiek aanbieden, bestaat het onderzoek bij de hbo-opleidingen uit 2 onderdelen. Hiermee zou het mogelijk moeten zijn onderzoeksvraag 4 te beantwoorden.

Onderdeel 3a: Inventarisatie afgestudeerden (incl. kopopleiding)

Bij de beantwoording van vraag 4 (de aanbodzijde in relatie tot de vraagzijde) is gebruik gemaakt van het databestand ([http://www.duo.nl/organisatie/open_onderwijsdata/Hoger_onderwijs/datasets/Ingeschrevenen/hbo/Kopie van Kopie van Kopie van Kopie va](http://www.duo.nl/organisatie/open_onderwijsdata/Hoger_onderwijs/datasets/Ingeschrevenen/hbo/Kopie_van_Kopie_van_Kopie_van_Kopie_va)

[n_01adressenhoofdvestigingen.asp](#)) dat beschikbaar is via de website van DUO. Daarnaast zijn de hbo-instellingen benaderd die Omgangskunde en Pedagogiek aanbieden.

3a.1 Gebruik van het databestand met afgestudeerden in het hbo. In dit bestand is apart voor beide opleidingen het aantal afgestudeerden uit de schooljaren 2005-2006 t/m 2010-2011 per hogeschool en per studiejaar nagegaan. Dat leverde het potentieel aan afgestudeerden op en de ontwikkelingen daarin tussen genoemde schooljaren. Ook werd in dat bestand duidelijk welke hogescholen Omgangskunde en Pedagogiek in de afgelopen jaren hebben aangeboden.

3a.2 In het DUO-bestand wordt geen onderscheid gemaakt tussen studenten uit de reguliere trajecten en uit de kopopleidingen. Dat is evenmin het geval in het oorspronkelijke bestand 'één cijfer hoger onderwijs' waarop het bestand op de website van DUO is gebaseerd. Alleen gegevens over de vooropleiding en/of de inschrijvingsduur zouden soelaas kunnen bieden, maar die zijn niet van alle studenten bekend. Om het aantal afgestudeerden uit de kopopleidingen in kaart te kunnen zijn we daarom te rade gegaan in de hbo-instellingen zelf. Daartoe zijn contactpersonen van de hogescholen telefonisch benaderd met de vraag van het studiejaar 2005-2006 per studiejaar het aantal afgestudeerden uit de kopopleidingen aan te geven. Daarbij is gebruik gemaakt van een lijst met namen en adresgegevens van contactpersonen bij de lerarenopleidingen die over deze informatie beschikken. Deze lijst is via OCW verkregen.

Onderdeel 3b: Belronde om te achterhalen waar afgestudeerden terechtkomen

Doel van het onderzoek is het potentieel aan afgestudeerden in kaart te brengen en de ontwikkeling van dat potentieel met het oog op de behoefte aan die afgestudeerden in mbo-instellingen. Er kan namelijk niet zonder meer van worden uitgegaan dat een afgestudeerde beschikbaar is voor het mbo. Het directe werkveld voor degenen die met een tweedegraads bevoegdheid Omgangskunde zijn afgestudeerd is weliswaar voornamelijk beperkt tot het mbo-veld, maar functies als decaan in het vo (vmbo) behoren tot de mogelijkheden. Zie de website <http://www.kiesjestudie.nl/studie400-Leraar-2e-graad-Omgangskunde.html> waar afgestudeerden terechtkomen. Ook met een tweedegraads bevoegdheid Pedagogiek is het werkveld breder dan alleen het mbo. Zie bijv. de website van de Hogeschool van Amsterdam (<http://www.hva.nl/opleiding/voltijd/leraar-Pedagogiek>). Daarnaast vissen private aanbieders van mbo-opleidingen uit dezelfde vijver. Ten slotte blijkt een deel van de afgestudeerden Omgangskunde op het verkeerde been te zijn gezet door het niet tijdig aanpassen van de reikwijdte van het werkveld in verband met de wet BIO (zie hierboven). Dat was met name het geval in de Hogeschool van Utrecht. De Hogeschool van Utrecht biedt deze studenten tot 2015 de gelegenheid een aanvullende cursus te volgen. Het potentieel aan afgestudeerden tweedegraads leraren Omgangskunde en Pedagogiek is dus voor mbo-instellingen niet zonder meer gelijk aan het aantal afgestudeerden. Om hier meer zicht op te krijgen is met contactpersonen die zijn benaderd voor de gegevens over de kopopleidingen een kort telefonisch gesprek gehouden aan de hand van volgende vragen:

- 1 Heeft u in termen van aantallen zicht op waar afgestudeerde studenten aan de opleiding Omgangskunde (dan wel Pedagogiek) afgelopen jaar zijn terechtkomen?
- 2 Verschillen de reguliere en de kopopleidingen ten opzichte van elkaar hierin? Zo ja, waar zit het verschil?

- 3 Is er over de een periode van ongeveer vier jaar een verschuiving te zien in deze trend?
Met andere woorden: is het aantal afgestudeerden voor de verschillende routes gestegen, gedaald of stabiel gebleven?